

Glazba kao inicijator napretka u razvoju i učenju hrvatskog jezika kod djece predškolske dobi iz romske sredine

Jurinec, Antonia

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Academy of Music / Sveučilište u Zagrebu, Muzička akademija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:116:097098>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-10**

Repository / Repozitorij:

[Academy of Music University of Zagreb Digital Repository - DRMA](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU MUZIČKA AKADEMIJA

VIII. ODSJEK

ANTONIA JURINEC

GLAZBA KAO INICIJATOR NAPRETKA
U RAZVOJU I UČENJU HRVATSKOG
JEZIKA KOD DJECE PREDŠKOLSKE
DOBI IZ ROMSKE SREDINE

DIPLOMSKI RAD

ZAGREB, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU MUZIČKA AKADEMIJA

VIII. ODSJEK

GLAZBA KAO INICIJATOR NAPRETKA
U RAZVOJU I UČENJU HRVATSKOG
JEZIKA KOD DJECE PREDŠKOLSKE
DOBI IZ ROMSKE SREDINE

DIPLOMSKI RAD

Mentor: dr. sc. Nikolina Matoš, doc.

Komentor: mag. mus. Ana Čorić, pred.

Studentica: Antonia Jurinec

Ak.god: 2022/2023.

ZAGREB, 2023.

DIPLOMSKI RAD ODOBRILO MENTOR

dr. sc. Nikolina Matoš. doc.

Potpis

U Zagrebu, _____.

Diplomski rad obranjen _____ ocjenom

POVJERENSTVO:

1. _____

2. _____

3. _____

OPASKA:

PAPIRNATA KOPIJA RADA DOSTAVLJENA JE ZA POHRANU KNJIŽNICI
MUZIČKE
AKADEMIJE

ZAHVALA:

Veliko hvala mentorici Nikolini Matoš i komentorici Ani Čorić na ukazanom povjerenju, strpljenju i razumijevanju. Hvala Vam na svakom danom savjetu i pruženoj pomoć u stvaranju ovog rada.

Zahvaljujem se i ravnateljici Područne škole Držimurec- Strelec, Željki Štampar Zamuda što mi je omogućila održavanje radionica u prostorijama škole te učiteljici Barbari Janković koja me pratila i nesebično mi pomagala tijekom cijelog procesa.

Najveća hvala mojoj obitelji i prijateljima, osobito roditeljima, bratu i stricu, na beskrajnoj i bezuvjetnoj podršci tijekom cijelog školovanja.

I na kraju, hvala Renatu što je uvijek vjerovao da ću uspjeti.

Sadržaj

1. UVOD	1
2. Rani i predškolski (glazbeni) odgoj i obrazovanje.....	4
2.1. Predškolski odgoj u Republici Hrvatskoj.....	4
2.2. Predškolski glazbeni odgoj u Republici Hrvatskoj	6
2.3. Važnost predškolskog (glazbenog) odgoja	8
2.4. Suradnja vrtića i zajednice	9
3. Romi u Republici Hrvatskoj.....	11
3.1. Dolazak Roma na Hrvatski prostor	11
3.2. Naseljavanje Roma u Međimurskoj županiji	12
3.3. Jezik, kultura i običaji Roma.....	14
3.4. Obrazovanje Roma u Hrvatskoj	15
3.4.1. Predškolski odgoj i obrazovanje Roma.....	16
3.5. Zablude o odgoju i obrazovanju Roma	18
3.6. Specifičnost programa za odgoj i obrazovanje Roma u Međimurju	18
3.6.1. Romski vrtić Pirgo	19
3.6.2. Centri igre	20
3.6.3. IŠKULICA-ŠKOLICA	21
4. Učenje jezika glazbom	23
4.1. Edutainment - poučna zabava	24
5. Akcijsko istraživanje glazbe kao inicijatora napretka kod djece predškolske dobi u Područnoj školi Držimurec-Strelec	26
5.1. Akcijska istraživanja	26
5.1.1. Odrednice i značajke akcijskog istraživanja	26
5.1.2. Vrste akcijskih istraživanja	27
5.1.3. Etape i struktura akcijskog istraživanja (općenito)	28
5.2. Predmet istraživanja	29
5.3. Kontekst akcijskog istraživanja.....	29
5.4. Pripreme i opservacije radionica.....	31
5.4.1. Prva radionica: Pozdravi i četiri najvažnije male riječi.....	31
5.4.1.1. Priprema za radionicu	31
5.4.1.2. Opservacija prve radionice:.....	35
5.4.2. Druga radionica: Tko sam ja?	36
5.4.2.1. Priprema za drugu radionicu	36
5.4.2.2. Utjecaj stvarne situacije na pripremu druge radionice	40
5.4.2.3. Opservacija druge radionice.....	42
5.4.3. Treća radionica: Higijena je pola zdravlja	43
5.4.3.1. Priprema za treću radionicu	43

5.4.3.2. Utjecaj stvarne situacije na pripremu treće radionice	46
5.4.3.3. Opservacija treće radionice	47
5.4.4. Četvrta radionica: “Obitelj Grizlić”	49
5.4.4.1. Priprema za četvrtu radionicu	49
5.4.4.2. Utjecaj prijašnjih radionica na pripremu četvrte	52
5.4.4.3. Opservacija četvrte radionice	53
5.4.5. Peta radionica: Ponavljačica	55
5.4.5.1. Priprema za petu radionicu.....	55
5.4.5.2. Utjecaj održanih radionica na formiranje pete radionice	57
5.4.5.3. Opservacija pete radionice	58
5.5. Provjera usvojenosti sadržaja istraživanjem baziranom na igri	59
5.5.1. Planiranje i konstrukcija provjere znanja.....	61
5.5.2. Provjera znanja.....	62
5.5.3. Rezultati i diskusija.....	62
5.5.3.1. Rezultati grupirani po radionicama.....	63
5.5.3.2. Rezultati grupirani po kategorijama: pjesme, brojalice, slušni primjeri	66
5.5.3.3. Dodatna zapažanja	69
5.6. Osvrt učiteljice	71
5.7. Dodatne aktivnosti	71
6. ZAKLJUČAK	73
LITERATURA.....	75
PRILOZI	78

Sažetak

Rad se bavi utjecajem glazbe na usvajanje vokabulara hrvatskog jezika kod djece predškolske dobi iz marginiziranih, deprivilegiranih sredina s ciljem obrazovne i društvene integracije. Provedeno akcijsko istraživanje temeljilo se na ciklusu od pet radionica kroz koje su romska djeca iz Područne škole Držimurec-Strelec učenjem pjesama, brojalica te slušanjem radijskih igara usvajala nove riječi. Istraživanje je provedeno tijekom mjeseca travnja, svibnja i lipnja 2023. godine, a završna provjera usvojenosti novih riječi pokazala je kako glazba može unaprijediti proces usvajanja novog jezika, pri čemu su se određene glazbene aktivnosti pokazale korisnijima u odnosu na druge. Istraživanje je pokazalo i kako je glazba postala važnim dijelom skrivenog kurikulumuma predškole.

Ključne riječi: hrvatski jezik, predškolski glazbeni odgoj, Romi, učenje glazbom, učenje jezika.

Summary

The aim of this work was to investigate the influence of music on the acquisition of Croatian language in preschool children from marginalised, disadvantaged environments from the point of view of school and social integration. The action research was conducted on the basis of a cycle of five workshops in which Roma children from the Držimurec-Strelec school were taught new words in connection with songs, rhymes and radio plays. The research was conducted from April to June 2023. The final review of the new words showed us that music can improve the process of learning new languages, with certain musical activities being more useful than others. In addition, this research showed the importance of a hidden preschool curriculum.

Keywords: Croatian language, language learning, learning with music, preschool music education, Romani.

1. UVOD

Odgoj i obrazovanje Roma u današnjem je svijetu sve češća tema koja sa sobom povlači mnogobrojna pitanja. Jasno je kako upravo obrazovanje utječe na mogućnost zaposlenja Roma te njihovu integraciju. No, broj rođene romske djece iz godine u godinu sve je veći, a proces integracije sve teži i sporiji. Iako Međimurska županija intenzivno traga i pronalazi rješenja, djeci Roma često nisu osigurani potrebni uvjeti za provođenje kvalitetnog načina života. Proces obrazovanja romske nacionalne manjine često je vrlo teško provesti. Naime, materinji jezik romske populacije nije hrvatski što često postavlja i predstavlja veliku barijeru tijekom njihovog školovanja. Sveopće je poznato kako upravo romska djeca imaju velikih poteškoća u savladavanju gradiva kod većine osnovnoškolskih predmeta, a sve poradi nepoznavanja ili slabog poznavanja hrvatskog jezika. Nepoznavanje jezika često djecu Roma dovodi do neuspjeha kao i odustajanja od daljnjeg obrazovanja.

Romi su se tijekom svoje prošlosti naučili nositi sa svakodnevnim problemima, često primjenjujući pogrešne načine poput razbojništva i krađa, te upravo iz tog razloga, formalno obrazovanje često više ni ne smatraju važnim. Kako bi potaknula daljnje obrazovanje romske populacije, Europska je unija 1989. godine školu definirala kao „interkulturalni medij u funkciji društvene, kulturne i gospodarske promocije Roma“ (Hrvatić, 2000). Romska djeca i djeca većinskog stanovništva, kroz zajedničko odrastanje i obrazovanje usvajaju vrijednosti mirnog suživota. O važnosti provođenja interkulturalnog odgoja i obrazovanja svjedoče mnogi obrazovani Romi¹ koji svakodnevno ravnopravno sudjeluju u svim područjima zajednice te time utječu na smanjenje stereotipa i predrasuda.

Također, veliki problem u obrazovanju Roma stvara i nemogućnost pohađanja predškolskih programa unutar odgojno-obrazovnih ustanova (vrtića) pa se iz tog razloga programi predškole za djecu Roma sve češće osnivaju unutar osnovnih škola. Uključivanjem u nastavu predškole, romska djeca dobivaju mogućnost da, uz rad i

¹ <https://www.telegram.hr/zivot/benjamin-je-nakon-odrastanja-u-romskom-naselju-u-medimurju-zavrpio-oxford-radio-i-za-nasa-u-ovo-je-njegova-fascinantna-zivotna-prica/> (29.6.2023.)

trud, nauče hrvatski jezik te započnu oblikovati znanje, ključno za daljnji obrazovni život.

S težnjom osiguravanja jednakih prilika u obrazovanju te društvene integracije djece Roma, proveli smo istraživanje koje je željelo ispitati kako i u kojoj mjeri glazba utječe na usvajanje i savladavanje hrvatskog jezika kod djece predškolske dobi. U sami proces učenja jezika bile su tako uvedene brojalice i pjesme te audiozapisi (radijske igre) preko kojih su djeca u pet tjedana, kroz pet tematski različitih radionica, usvajala nove riječi te jačala i osnaživala svoj vokabular.

Prvo poglavlje rada bavi se ranim i predškolskim odgojem i obrazovanjem, njegovim povijesnim razvojem u Republici Hrvatskoj, ali i važnošću koji on ima za život sve djece. Također, ovo poglavlje donosi i povijesni pregled predškolskog glazbenog odgoja Republike Hrvatske te ističe važnost suradnje vrtića i lokalne zajednice.

U drugom poglavlju rada nailazimo na osnovne podatke o romskoj nacionalnoj manjini, smjeru njihovih migracija, doseljavanju na područje Međimurske županije kao i elemente romskog identiteta poput jezika, vjere i običaja. Nastavak poglavlja donosi tekstove vezane uz obrazovanje Roma, zablude koje se vežu uz česte prestanke i nemogućnosti njihova obrazovanja, ali i specifičnosti koje je Međimurska županija uvela s ciljem poboljšanja života i obrazovanja romske djece.

Treće, ujedno i najkraće poglavlje rada opisuje proces učenja glazbom te nas upoznaje s pojmom *edutainment*. Ovaj se pojam prevodi kao poučna zabava, a u procesu odgoja i obrazovanja oblikuje se kao teorija aktivnog učenja s ciljem primjene aktivnosti koje potiču samostalno učenje.

Četvrto poglavlje rada govori o općim odrednicama akcijskog istraživanja te njegovim vrstama. Također, u ovom poglavlju, rad nas upoznaje s etapama te strukturom na kojoj bi se trebalo temeljiti svako akcijsko istraživanje.

Peto, najveće poglavlje ovog rada na početku donosi opis predmeta i konteksta provedenog istraživanja. Također, ovaj dio rada sadrži i pripreme te opservacije obrađenih radionica. Kod svake se radionice može pronaći i manji dio poglavlja koji govori o utjecaju održanih radionica na oblikovanje one slijedeće. Na kraju poglavlja nalaze se opisani rezultati te način provedbe ispitivanja usvojenosti obrađenih riječi.

Sami kraj poglavlja sačuvan je za osvrt učiteljice, voditeljice predškolske grupe u kojoj su se provodile radionice, ali i dodatna zapažanja stečena tijekom provedbe istraživanja.

2. Rani i predškolski (glazbeni) odgoj i obrazovanje

„Pokazujući interes za glazbu, dijete će i samo aktivno sudjelovati u bogaćenju svoje okoline zvukovima, pjevanjem i glazbenim igrama, što će ujedno utjecati na njegovo zadovoljstvo, spontanost i radost“

(Šimičić, 2017).

Glazba predstavlja važnu ulogu u razvoju individualnog, ali i društvenog aspekta života. Prisutna je u različitim kontekstima ljudskog života zauzimajući vodeće mjesto u nizu društvenih aktivnosti, a zauzima svoje mjesto i u odgoju i obrazovanju. Odgojno-obrazovni se potencijali glazbe najviše mogu uočiti i prepoznati u radu s djecom jer se ona s obrazovanjem susreću još u najranijoj dobi, u trenucima učenja i usvajanja svake nove riječi. Dakako, upravo je glazba ta koja doprinosi razvoju i složenosti govora. Kroz usvojene tekstove pjesama, djeca bogate svoj vokabular te utječu na širenje spoznaje o njegovoj veličini (Vidulin, 2016). Danas je glazbena edukacija sastavni dio programa ustanova za rani i predškolski razvoj čijom primjenom potičemo djecu na stjecanje pozitivnih emocija, osjećaja pripadnosti i sklada. Namijenjena je svoj djeci, bez obzira na njihove glazbene sposobnosti te se, kao ravnopravna sastavnica svakog vrtića, očituje u unapređenju dječjeg socijalnog, intelektualnog i osobnog razvoja.

2.1. Predškolski odgoj u Republici Hrvatskoj

Počeci predškolskog odgoja u Europi datiraju u 19. stoljeće. 1837. godine Friedrich Fröbel osnovao je prvu ustanovu za predškolski odgoj pod nazivom *Ustanova za razvoj stvaralačkih motiva i djelatnosti kod djece i mladih*. No, već 1840. godine navedenu ustanovu preimenovao je u *Dječji vrtić*. Osim na razvoj svjetske pedagogije (Ciranna, 1970; Frabboni, 1974; Zaninović, 1988; Neum i Tallack, 1997), Fröbel je sa svojim idejama veoma utjecao i na hrvatsku predškolsku pedagogiju (Posavec, 2007). Svojim je konceptom pokrenuo pozitivno prihvaćanje i percipiranje dječjeg vrtića kao ustanove.

Tijekom druge polovice 19. stoljeća u Republici Hrvatskoj javlja se zahtjev za institucijskim predškolskim odgojem. Naime, razvojem industrije javlja se potreba

za većim zaposlenjem čime oba roditelja bivaju izvan kuće, dok brigu o djeci preuzimaju pojedine ustanove. Tada se na hrvatskom tlu počinju otvarati takozvana dječja zabavišta, ustanove s odgojnim značajkama. Prvo takvo dječje zabavište otvoreno je 1869.godine u Zagrebu, nakon kojeg i drugi gradovi pristupaju otvaranju sličnih ustanova. Krajem 19. stoljeća na prostoru Hrvatske, osim zabavišta otvaraju se i pjestovališta, čuvališta te kombinirani zavodi sa svrhom odgoja i obrazovanja djece različite dobi. Primjenom kombiniranih zabavišta, u odgojno-obrazovni sustav tadašnje Hrvatske bile su unesene neke novine. Naime, u tim ustanovama djeca boraveći čitav dan dobivaju istu njegu i hranu od čuvarica, no pet do šest sati s njima se bave takozvani osposobljeni učitelji zabavišta, koji ih odgajaju i podučavaju. Smatralo se kako je takav oblik ustanove bio najsavršeniji za djecu predškolske dobi, jer su u njemu dobivala, u svakom pogledu savjestan i temeljit odgoj (Cvijić, 1895).

Dakako, otvaranjem prvih predškolskih ustanova javila se i potreba za stručnom izobrazbom osoblja za rad. Prvi tečaj za zabavišne učiteljice krenuo je s radom 1880. godine, u *Učiteljskoj školi ss. Milosrdnica* u Zagrebu. U vremenskom razdoblju od godine dana, polaznice bi stekle osnovna znanja iz pedagogije i teorije dječjeg zabavišta, kao i dječje psihologije te jezičnog, umjetničkog i tjelesnog odgoja. Završetkom tečaja, polaznice bi dobivale svjedodžbu sa kojom su mogle započeti rad u dječjem zabavištu.

Ovakvim načinom obrazovanja i osposobljavanja žena za rad s djecom, potaknuo se razvoj profesionalnih odgajatelja djece rane i predškolske dobi u Hrvatskoj. Današnja koncepcija profesionalnog obrazovanja i razvoja odgajatelja uvelike se razlikuje od tadašnje. Prema *Nacionalnom kurikulumu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja* iz 2014. godine, rani i predškolski odgoj i obrazovanje namijenjeni su djeci koja su navršila šest mjeseci života do polaska u školu. No, treba naglasiti kako je godina prije polaska u školu, obvezna godina predškolskog odgoja i obrazovanja za svu djecu u Republici Hrvatskoj, dok su godine ranog odgoja i obrazovanja proizvoljne, ostavljene na izbor roditeljima. Programi ranog i predškolskog odgoja odvijaju se u prikladnim, primjereno opremljenim ustanovama naziva vrtić. Dakako, kvalitetu odgojno-obrazovne prakse izgrađuju i određuju djelatnici vrtića, osobito odgajatelji, koji u skladu sa svojim znanjem i razumijevanjem važnosti navedene prakse, unapređuju proces odgoja i obrazovanja. Svoju kompetentnost, odgajatelji stječu na učiteljskim fakultetima na kojima se provodi studij Ranog i predškolskog

odgoja i obrazovanja. U Republici Hrvatskoj, postoji nekolicina učiteljskih fakulteta koji provode navedeni studij, a najpoznatiji je svakako onaj u Zagrebu. Kroz svoj se studij, odgajatelji susreću s različitim tehnikama poučavanja, odgoja i obrazovanja te strategijama razvoja sposobnosti i vještina, navika i odgojnih vrijednosti kod djece.

Posljednjih desetak godina, hrvatski su vrtići predvodnici pozitivnih promjena u kvaliteti odgojno-obrazovne prakse i kurikuluma (*Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje*, 2014). Uvođenje promjena u sustav obrazovanja potaknule su promjenama u društveno-političkom kontekstu te znanstvenim postignućima u pedagogiji i psihologiji (Mendeš, 2015). Tako danas, osim odgoja i obrazovanja, vrtići pružaju i programe njege, zdravstvene zaštite i unapređenja zdravlja djece te socijalne skrbi, programe za djecu rane i predškolske odbi s teškoćama u razvoju, programe za darovitu djecu te programe na jeziku i pismu nacionalnih manjina. Previšić (2007) smatra kako svoj djeci, već u najranijoj dobi njihova života, treba omogućiti da prožive svoje djetinjstvo u najboljim uvjetima osiguravajući im maksimalnu brigu i zadovoljavanje svih njihovih prava i potreba.

2.2. Predškolski glazbeni odgoj u Republici Hrvatskoj

Ustanove za rani i predškolski razvoj sve više nude programe koji u fokusu imaju cjeloviti razvoj djeteta te. One predstavljaju kvalitetno izvanobiteljsko okruženje koje, primjenom odgovarajućih metoda te načina odgoja, oblikuju intelektualne, emocionalne i socijalne veze djece (Vidulin, 2016). Potrebno je naglasiti kako su rane godine djetetova života ključne za učenje jer upravo u tom razdoblju djeca vrlo brzo stječu i obrađuju informacije. Prema Gordonu (1990), period od treće do pete godine djetetova života najvažnije je i najpogodnije vremensko razdoblje za učenje. Jedan od najimpresivnijih alata u odgoju i obrazovanju djece svakako je umjetnost. Naime, upravo djelovanje estetskih kvaliteta umjetnosti dovodi do razvoja kritičkog promišljanja, razvijanja stvaralačkih sposobnosti te izgrađivanja samopouzdanja pojedinca.

U svakodnevnom smo životu izloženi različitim zvukovima od kojih je uhu najugodniji svakako glazba. Izloženost glazbi započinje još u majčinoj utrobi, dok

rođenjem ona postaje djetetova svakodnevnica. Prema Manasteriotti (1982) djeca od najranije dobi mogu iznimno vješto i otvoreno percipirati glazbu jer su u mogućnosti reagirati na veliki spektar zvukova. Time zadaća odraslih sudionika djetetova života biva još teža tražeći aktivno i efikasno djelovanje. Četverostupanjska spirala glazbenog odgoja, čiji su začetnici Swanwick i Tillman, razlikuje dječje razvojne fraze te navodi glazbene aktivnosti čiju primjenu djeca, u različitim dobima, mogu ostvariti. Rani i predškolski odgoj obuhvaća prvu te djelomičnu drugu razinu spirale. Kod prve razine autori ističu važnost slušanja glazbe kao i otkrivanja zvučnog okoliša s ciljem pobuđivanja interesa za razvijanje njihove auditivne radoznalosti te uvođenje glazbenih igara u svrhu razvoja ritma, motorike i govora (Vidulin, 2016).

Još za vrijeme boravka u majčinoj utrobi, fetus je izložen mnogim zvukovima poput majčina glasa, otkucaja srca, različitih pokreta te disanja. Ti se zvukovi smatraju najvažnijim i najpotrebnijim za optimalan razvoj djeteta. Manje važni zvukovi su oni koje fetus proizvodi sam te zvukovi proizvedeni izvan majčina tijela u koje se svrstava i sama glazba. Glazbena enkulturacija proces je koji započinje u prenatalnom razdoblju (Parncutt, 2013), te se nastavlja tijekom cijelog djetinjstva.

U dojenačkom razdoblju, dijete posebno pamti glazbu koja se u obitelji često sluša, kojoj je najizloženije. Rano slušanje glazbe kod djece potiče odlično glazbeno pamćenje te intenzivan interes za glazbene izvedbe. Dokaz tome jest mogućnost prisjećanja složenih glazbenih odlomaka nakon relativno ograničenog slušanja. Saffran, Loman i Robertson (2000). znanstvenici su koji su istražili kako dojenče nakon dvotjednog izlaganja određenoj Mozartovoj sonati, istu može razlikovati od ostalih, nepoznatih. Također, poznato je kako šestomjesečna djeca ne reagiraju jednako na melodiju predstavljenu izvornom razinom intonacije, poput one predstavljene na nekom novom, njima dosad neistraženom tonskom nivou. Ova nas spoznaja navodi na razmišljanje kako se melodijska struktura može implicirati u glazbeno pamćenje djeteta, ali ne i njezina visina.

Iako rani glazbeni odgoj često ima veći učinak na roditelje, koji su česti promicatelji i stvaratelji dječjeg glazbenog ukusa, razlike u glazbenim žanrovima kojima su djeca izložena, često potiču brži razvoj glazbenih vještina (McPherson, 2016). Sukladno rezultatima istraživanja, Feierabend (1996), Gordon (1996) te Tafuri (2009), smatraju kako bi se glazbena sposobnost kod djece trebala njegovati vođenim

slušanjem, kretanjem uz glazbu te muziciranjem. Svijest o glazbenim sposobnostima djeteta nagnala je mnoge znanstvenike, ali i ustanove na poticanje sustavnog izlaganja djece dobroj glazbi te primjernim glazbenim aktivnostima u najranijoj dobi. Zadaća je odgajatelja održati tu radost glazbe i glazbene kreativnosti te primjenom glazbenog odgoja, u procesu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, postizati pozitivno, neprocjenjivo iskustvo koje utječe na cjeloviti razvoj djeteta (Miočić, 2012).

2.3. Važnost predškolskog (glazbenog) odgoja

Bitna sastavnica predškolskog odgoja i obrazovanja svakako čini umjetnost. Primjenom kreativnih aktivnosti, odgajatelji neposredno utječu na oblikovanje estetske percepcije te unapređenje dječjih stvaralačkih sposobnosti. Također, implementacijom aktivnosti umjetničkog područja, odgajatelji potiču cjelokupan intelektualni, psihofizički, emocionalni, duhovni te moralni razvoj. Osim primjene likovnih aktivnosti, u ranom i predškolskom obrazovanju veliku važnost ima i glazbeni odgoj. Glazbom se upotpunjuje i uljepšava život svake predškolske ustanove te stvara kulturni identitet vrtića. Primjena glazbenog odgoja ostvaruje se pjevanjem i sviranjem, slušanjem glazbe, istraživanjem te pokretom, a „obuhvaća doživljaj, opažanje, izražavanje, razumijevanje i procjenjivanje umjetničkih djela, kao i njihovo stvaranje“ (Vidulin, 2016, str.2). Primjenom glazbe u procesu odgoja i obrazovanja, djeci omogućujemo opazajno i doživljajno iskustvo čiji je utjecaj vidljiv u razvoju spoznajnog, emocionalno te socijalnog statusa djece. Dijete koje, unutar svoje zajednice, nema pristup glazbi ili umjetnosti općenito, sporije će stjecati znanja i vještine potrebne za stvaranje estetskog doživljaja umjetnosti.

Kvaliteta glazbenog odgoja odgovornost je odgajatelja. Njegova je zadaća prepoznati talente i interese djece te oblikovati aktivnosti primjenom adekvatnih glazbenih poticaja vodeći računa o njihovim glazbenim sposobnostima i mogućnostima. Glazba ima veliku ulogu u kognitivnom, psihomotornom, ali i socio-emocionalnom razvoju djeteta pa je stoga vrlo važno djeci omogućiti stupanje u kontakt s glazbom u najranijoj dobi. Znanstvenici MacDonald, Hargreaves i Miell (2009), svojim su istraživanjem dokazali kako glazba potpomaže kognitivni razvoj

na mnogim područjima. Prema rezultatima njihova istraživanja, glazba podržava razvoj mozga za, kako on navodi, kompleksnije razmišljanje, analizu, sintezu, uspoređivanje i dokazivanje. Primjena i bavljenje glazbom pridonosi glazbenom, ali i općem razvoju djece. Implementacijom aktivnosti popraćenih glazbom, kod djece u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju utječemo na razvoj govornih sposobnosti. Također, pažljivo planirane, glazbene aktivnosti potiču i prate prirodan tijek razvoja te napredak djece. Važnost leži u osluškivanju djece te prepoznavanju njihovih afiniteta i sposobnosti koje rezultiraju razvojem glazbenog sluha, prepoznavanjem i razlikovanjem visine te trajanja nota, razvojem glasa i osjećaja za ritam.

Glazbeni odgoj danas je sastavni dio programa svih predškolskih ustanova. Njime djeca započinju s upoznavanjem glazbe i osnovnih glazbenih pojmova već u najranijoj dobi. Poticanjem stvaralačkog izražavanja putem umjetničkih područja koja uključuju glazbu, ples te kazališnu, književnu i vizualnu umjetnost, dovodi do razvoja kulturne svijesti i izražavanja. Stvaranjem okruženja koje svakodnevno omogućuje interaktivno stupanje djeteta u kontakt s različitim sadržajima učenja poput glazbenim, jezičnim, matematičkim i drugim, dijete navodimo na razvoj istraživačkog karaktera (*Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje*², 2015). Implementacijom umjetničkog područja u institucije za rani i predškolski odgoj, doprinosimo razvijanju kulturnih obrazaca i vrijednosti te izgradnji znanja i vještina koja djeci omogućuju međusobnu interakciju i suradnju.

2.4. Suradnja vrtića i zajednice

*Hrvatska enciklopedija*³ lokalnu zajednicu definira kao „zajednicu ljudi povezanih zajedničkim potrebama, tradicijom i identitetom u prostoru koji im omogućuje izravan dodir i komunikaciju“. Često se potpora šire društvene zajednice djeci, roditeljima te učiteljima i odgajateljima čini nedostatnom i nedostupnom, no u Republici Hrvatskoj ona ipak ne izostaje. Roditeljima, djeci i njihovim obiteljima te

² Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje

<https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/Predskolski/Nacionalni%20kurikulum%20za%20rani%20i%20predskolski%20odgoj%20i%20obrazovanje%20NN%2005-2015.pdf>
26.6.2023.

³ Hrvatska enciklopedija <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=37030> 26.6.2023.

učiteljima i odgajateljima pružaju se različite akcije i aktivnosti te raznoliki programi na različitim razinama s ciljem olakšavanja odrastanja, roditeljstva te pružanja potpore odgojno-obrazovnim ustanovama u približavanju obitelji (Ljubetić, 2014). Cohen (2010), smatra kako zajednica, poput mjesta odrastanja i obitelji, oblikuje dječje živote pružajući im osjećaj identiteta, društvenih veza i razumijevanja svijeta u kojem žive.

Suradnja lokalne zajednice te odgojno-obrazovnih ustanova ostvaruje se kroz razne edukativne radionice, izlete, predstave te ostale oblike i načine poučavanja u kojima djeca stječu potrebna znanja i vještine za daljnji razvoj, provodeći vrijeme van institucijskih prostora. Pretpostavka gradnje i održavanja suradničkih odnosa su poštovanje, prihvaćanje, aktivno slušanje, podrška i ohrabrivanje (*Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje*, 2015). S obzirom da ovakav tip suradnje omogućuje djeci stjecanje pozitivnog stava prema svijetu te razvija svijest o važnosti međusobnog rada i zajedničkog rješavanja problema, potrebno ga je poticati od djetetove najranije dobi. Kooperativnošću svi sudionici procesa, iako se prilagođavaju jedni drugima, zadovoljavaju svoje potrebe. Osim na usmjeravanje i ispunjavanje potreba obitelji i stručnjaka, utjecaj ovakvih kooperacija očituje se i kod zajednica. Prepoznavanje značaja i podupiranje napora struke od strane šire društvene zajednice, evidentna je potrebna kako bi roditelji, obitelj, odgajatelji i učitelji zajedničkim naporima pravodobno reagirali i odgovorili na potrebe djece. „Senzibiliziranje lokalne zajednice, ali i šire društvene zajednice za potrebe ustanove, zajednička je zadaća kako zaposlenika ustanove tako i roditelja“ (*Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje*, 2015).

Zadaća svih predškolskih i vrtićkih ustanova jest širenje suradnje s lokalnom zajednicom na razna znanstvena područja, kako bi se djeci pružio cjelovit razvoj (Ljubetić, 2014). U odabiru ustanova s kojima će ostvariti suradnju, odgajatelji, ali i same odgojno-obrazovne institucije, trebaju u obzir uzeti i dječje interese te njihovo zanimanje za određene teme. Također, vrlo je bitno da kod ovakvih suradnja naglasak bude na stjecanju znanja igrom i zabavom.

3. Romi u Republici Hrvatskoj

3.1. Dolazak Roma na Hrvatski prostor

Na prostoru Republike Hrvatske Romi obitavaju već više od šest stoljeća, a prvi put se spominju u 14. stoljeću na području Zagreba i Dubrovnika. Zbog izoliranog načina života koji su Romi kao nomadski narod vodili, od samih početaka, znanstvenicima je istraživanje i proučavanje njihova podrijetla bilo vrlo otežano. Smatra se kako Romi potječu iz sjeverozapadne Indije odakle su, preko Afganistana i Perzije, došli na tlo Europe. No, nakon dolaska na tlo Europe, migracije se i dalje nastavljaju. Zbog čestih seoba teško je bilo pratiti stvaran broj Roma koji je obitavao na prostoru Hrvatske, no prema popisu stanovništva iz 1781. godine, na području Virovitičke županije u to je doba živjelo 648. Roma (Hrvatić i Ivančić, 2000).

Pripadnici ove manjinske skupine u današnjem su svijetu poznati pod nazivom Htom, odnosno Rom. Ovaj međunarodno priznat naziv, usvojen tek u 20. stoljeću, a do njegova priznavanja koristili su se mnogi drugi, od kojih je najpoznatiji naziv Ciganin. Povijesni kontekst naziva Cigani veže se uz Svetog Georga Antonskog, gruzijskog monarha. Naime, on početkom 11. stoljeća, ljude koji su naseljavali goru Atos, nazvao Athinganos („nedodirljivi“). Kasnije taj naziv preuzimaju sve europske države prilagođavajući ga svom jeziku (Racz, 2022).

Romi se smatraju „autohtonom nacionalnom manjinom“ (Hrvatić i Ivančić 2000) jer su kroz stoljeća uspjeli odolijevati utjecajima migracija te sačuvati svoj jezik, kulturu, baštinu, ali i specifičan način života. Prve, ali i današnje romske skupine, organizirane su kao zasebne, izolirane zajednice stacionirane na samim marginama naselja, odvojenim od većinskog, ne-romskog stanovništva. Upravo ta izoliranost omogućuje zajednici očuvanja etničko-kulturne samosvijesti. Često ovakav način života sa sobom donosi brojne posljedice poput velikog siromaštva, nemogućnosti prilagodbe društvenim normama te diskriminaciju i segregaciju. Dolaskom na tlo Republike Hrvatske Romi su bili prepoznatljivi po svojem migracijskom načinu života, no u današnje vrijeme više od 50 posto ovog manjinskog stanovništva živi sedentarno (Posavec, 2000).

3.2. Naseljavanje Roma u Međimurskoj županiji

Međimurje je jedna od rijetkih županija Hrvatske koja, prema podacima posljednjeg popisa stanovništva, bilježi vrlo povoljnu demografsku sliku. Prema Šlezaku (2010), romska nacionalna manjina te njihove demografske osobitosti uvelike doprinose tom prirastu. Naime, u ovoj županiji do izražaja dolaze visoke stope nataliteta i broja rođene djece po ženi, koje su karakteristične upravo za romsku populaciju. Ovakvim povećanjem udjela romske djece u ukupnom broju stanovništva Međimurja, dolazi se do velikih promjena u nacionalnoj strukturi ove regije.

Dolazak i naseljavanje prostora Međimurske županije, Romi su započeli 1688. godine. Naime, te godine u spisima Legrada, malenog naselja koje je u tom periodu pripada Međimurskoj županiji, spominje se kako je „ciganski“ vojvoda Ivan krstio svoje dijete (Hrvatić, Ivančić, 2000). Velike migracije Roma iz Rumunjske prema Međimurju započinju tek u 19. stoljeću. Tada na prostor Međimurja dolaze takozvani Romi Bajaši čiji „materinji“ jezik jest *ljimba d bjaš*, vrsta arhaičnog rumunjskog jezika koji je, zahvaljujući prostornoj i vremenskoj odvojenosti od materinskog jezika, razvio neke osobitosti (Šlezak, 2009). Povijesni podaci govore kako su taj jezik rumunjski Romi usvojili tijekom razdoblja ropstva. Naime, u tom razdoblju, Romi su često bili pod prijetnjom robovlasnika koji su im prijetili odstranjivanjem govornog organa, ne bi li ih natjerali na učenje jezika. Bajaški govor dio je grane indijskih jezika, a temelji se na osam padeža i dva književna roda, muškom i ženskom (*Međimurski savez sportske rekreacije „Sport za sve“*, 2008). Sami naziv bajaški dolazi od riječi Erdelj, odnosno Erdély, mađarske riječi koja je označavala pokrajinu Transilvaniju iz koje su, kako se smatra, u 19. stoljeću Romi doselili u hrvatske krajeve (Racz, 2022).

Uz skupinu koja je došla iz Rumunjske, jezgru današnjeg romskog stanovništva sjeverozapadne Hrvatske, činili su još i Lovari i Kalderaši. Lovari su na prostor Međimurja pristigli iz južnih dijelova Hrvatske, dok su Kalderaši doselili iz tadašnje Ugarske. Prihvaćajući sjedilački način života, Romi se stacioniraju po različitim mjestima Međimurske županije osnivajući romska, odnosno „ciganska“ naselja. Treba istaknuti kako su uvijek pratili tokove velikih rijeka poput Mure i Drave uz koje su lako pronalazi drvena građa za izradu drvenih predmeta, u najvećoj mjeri drvenih korita zbog kojih su i prozvani Koritari (Hrvatić i Ivančić, 2000; Šlezak,

2019). Iako je tijekom Drugog svjetskog rata bio vršen genocid nad Romima s prostora Nezavisne države Hrvatske, Međimurski Romi nisu bili izloženi takvim događajima jer je prostor tadašnjeg Međimurja bio pod mađarskom okupacijom.

Danas Međimurska županija broji dvanaestak romskih naselja u kojima živi više od po trideset Roma. Ukupan broj pripadnika romske nacionalne manjine na području Međimurske županije penje se do skoro 7 000 tisuća, odnosno prema posljednjem popisu stanovništva iz 2021., 6 954, što je 6,61% ukupnog stanovništva te županije (*Međimurska županija u brojkama, 2022.*)

Parag i Piškorovec jedina su dva naselja Republike Hrvatske naseljena isključivo romskim stanovništvom (Šlezak, 2022). Ostala naselja sastavni su dio gradova ili većih sela u kojima živi pretežito ne-romsko stanovništvo. Iako su i ta naselja prepoznata po specifičnim nazivima, ona na karti nisu zasebno istaknuta. Naselje Parag, dio je Općine Nedelišće, dok je Piškorovec, naselje odvojeno od Držimurca, sela koje je dio Općine Mala Subotica. Prema posljednjem popisu stanovnika, naselje Parag dom je 1390 Roma, a u velikom ga broju prati i Piškorovec s 782 stanovnika (Šlezak, 2022).

Međimurska županija danas se svrstava na čelo poretka jedinica samouprave s povoljnijom demografskom slikom. Već 2003 godine, Nejašmić (2003; 2008) Međimursku županiju navodi kao prostor najmanjeg indeksa starenja te najmanjeg udjela starog stanovništva. Ova pozitivna demografska slika rezultat je povećane stope nataliteta romske populacije. Utjecaj na rast svakako imaju osnivanje velikih romskih obitelji te rano sklopljeni brakovi. Rezultati daljnjih projekcija svakako ukazuju na povećan rast broja romskog stanovništva, osobito udjela djece koji će, prema mišljenju istraživača, sredinom stoljeća, na području Međimurske županije, preuzeti ulogu većine (Šlezak i Belić, 2019).

3.3. Jezik, kultura i običaji Roma

Ključni faktori romskog identiteta jesu jezik i kultura. U Republici Hrvatskoj trenutno živi osam Romskih skupina: Lovari, Kalderaši, Bajaši, Arlije, Gopti, Horahai, Khanjari i Šijaci (Kupirović, 2016; Racz, 2022). Romski jezik sastoji se od niza dijalektalnih govora koji su produkt seoba te preuzimanja i prilagođavanja riječi iz većinskog govora naroda i država kojima su bili okruženi. No, iako standardni romski jezik ne postoji, Europom vladaju dva romska dijalektalna govora. Najrasprostranjeniji je svakako *romani chiba*. Njime se koristi većinsko romsko stanovništvo Europe, ali i svijeta. U Republici Hrvatskoj govor *romani ciba* nije zastupljen u velikoj mjeri. Ovdje prevladava druga vrsta romskog govora, bajaški govor. U svom sastavu, ova vrsta jezika, sadrži veliki broj stranih riječi što je posljedica migracijskog načina života ove etničke skupine (Olujčić i Radosavljević, 2007).

Razlike u običajima i vjeroispovijestima koje krasi romsku kulturu vrlo su velike. Uz jezik, vjera je sve snažniji faktor zajedništva Roma te pokazatelj njihova odnosa s ostalim romskim skupinama u Hrvatskoj. Naime, Romi Bajaši s područja Međimurske županije izjašnjavaju se kao rimokatolici s čestim i karakterističnim prezimenima poput: Balog, Bogdan, Oršuš, Oršoš, Horvat i Kalanjoš. Bajaši pravoslavne vjeroispovijesti obitavaju u okolici Siska i Slavenskog Broda, dok u nekim dijelovima Hrvatske možemo pronaći i Bajaše islamske vjeroispovijesti. Ovi podaci svjedoče kako Romi nemaju svoju izvornu religiju, već prihvaćaju karakteristične i dominantne religije zemlje u koju su doselili. Ovakav čin prihvaćanja religija možemo smatrati i pokušajem prilagodbe te načinom socijalne integracije. Veliku važnost u očuvanju romskog identiteta svakako ima i romska obitelj što je vidljivo u načinu privređivanja u koji se djeca uključuju još od najranije dobi, zanemarujući tako svoje obrazovanje. Očuvanje identiteta, kulture i tradicije odlike su koje obitelj unosi u život djece u njihovoj najranijoj dobi. Nepoznavanje kulture i tradicije Roma kod pripadnika većinskog stanovništva često izaziva odbojnost.

3.4. Obrazovanje Roma u Hrvatskoj

Primarni zadaci u ostvarenju boljeg i mirnog suživota Roma i Hrvata te ostalih stanovnika Međimurja, jesu integracija te jednako obrazovanje za sve, koje je ključan faktor te integracije kao i jamac njihovog kvalitetnijeg života. U izvješću o radu iz 2017., pravobraniteljica za djecu ističe kako su kod nacionalnih manjina, osobito Roma, najčešće povrede prava usmjerene prema sustavu odgoja i obrazovanja (*Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu*, 2018). U Republici Hrvatskoj, kao i u većini europskih zemalja u kojima je prisutan značajan broj romske populacije, obrazovna segregacija te loš položaj romske djece u obrazovanju, javnosti su vrlo poznati aspekti. Romi su oduvijek smatrani kao siromašna i nedovoljno integrirana zajednica s vrlo niskom razinom obrazovanja. Udio zaposlenih, osobito žena, vrlo je malen što je posljedica upravo vrlo niske stope obrazovanih. Obrazovanjem te uvođenjem u sustav, romska djeca ostvaruju pravo na znanje te društvenu integraciju, odnosno interkulturalni odgoj i obrazovanje (Hrvatić, 2011). Dokaz funkcionalnosti sustava jesu obrazovani Romi koji ravnopravno sudjeluju u radnoj i društvenoj sredini s ne-romskim stanovništvom rušeći tako predrasude i stereotipe kojim im se nameću.

Iako sustav za odgoj i obrazovanje Republike Hrvatske teži pružanju jednakih obrazovnih mogućnosti svoj djeci, on ne zadovoljava potrebe romske djece te nije dovoljno prilagodljiv njihovim životnim uvjetima. Najistaknutija prepreka u njihovu obrazovanju jest nedostatak sustavne predškolske pripreme. Slabo poznavanje hrvatskog jezika i niska razina pismenosti te neprilagođenost kurikuluma i nastavnog plana, glavni su razlozi ranog odustajanja romske djece od obrazovanja (Potočnik, Maslić-Seršić i Karajić, 2020).

Istraživanjem koje je 2015. godine proveo Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, uočen je porast sudjelovanja djece romske nacionalne manjine u predškolskim programima, no taj je odaziv još uvijek suviše nizak. Razlog veće uključenosti jest težnja za premošćivanjem socio-ekonomske situacije te stvaranje uvjeta za uspješnu integraciju u daljnjem obrazovanju. Iako su zamijećeni koraci ka napretku i osnaživanju sustava koji omogućuje dostupnost predškolskih i osnovnoškolskih programa, najveći izazov i dalje predstavljaju kako osiguravanje

uvjeta za istinsku socijalnu integraciju djece tako i njihova pripravnost za školu. (*Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje 2013. do 2020. godine*⁴, 2019).

3.4.1. Predškolski odgoj i obrazovanje Roma

Visokokvalitetni rani i predškolski odgoj poboljšava razvoj sve djece, osobito one iz ugroženih sredina. Kvaliteta i trajanje predškolskih programa izravno utječu na razvoj i učenje djece vrtićke dobi (*Vrtić za sve!*, REYN Hrvatska, *Korak po korak*).

*Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje*⁵ za svu djecu Republike Hrvatske zagovara kvalitetu odgoja i obrazovanja kao načelo odgojno-obrazovne politike. Također, u njemu je istaknuto kako su predškolski programi promicatelji kognitivnog, socijalnog, emocionalnog i tjelesnog razvoja djeteta. U tim se programima započinje razvoj temeljnih vještina, ključnih za učenje u osnovnoj školi.

Uključivanjem romske djece u programe predškole ostvarujemo njihova prava na obrazovanje i razvoj punih potencijala te im pružamo šansu da budu uspješna u školovanju. Obrazovanjem te odrastajući zajedno, romska, ali i djeca većinskog stanovništva, usvajaju vrijednosti, uče o poštivanju različitosti te stječu navike mirnog suživota s „drugima i drugačijima“ od sebe.

Razlozi odsustva romske djece u predškolskim programima su mnogobrojni, no najistaknutiji su svakako udaljenost vrtića od lokaliteta (geografska segregacija), pojava velikog broja segregiranih područja s više od 150 djece što dovodi do nedovoljnog kapaciteta vrtića te siromaštvo.

⁴ Nacionalna strategija za uključivanje Roma za razdoblje od 2013. do 2020.

<https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Akcijски%20plan%20za%20provedbu%20Nacionalne%20strategije%20za%20uklju%20C4%8Divanje%20Roma%20za%20razdoblje%20od%202013.%20do%202020.%20godine.%20za%202019.%20i%202020.%20godinu.pdf> 26.6.2023

⁵ Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje,

<https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/Predškolski/Nacionalni%20kurikulum%20za%20rani%20i%20predškolski%20odgoj%20i%20obrazovanje%20NN%2005-2015.pdf> 26.6.2023.

Podaci iz 2018. godine pokazuju kako 69% romske djece u Hrvatskoj ne pohađa vrtić, što je najmanji postotak pohađanja u Europskoj uniji (Kunac, Klasnić i Lalić, 2018). Temeljem navedenih rezultata, *Nacionalna strategija za uključivanje Roma za razdoblje od 2013. do 2020⁶. godine* ističe važnost predškolskog odgoja te sugerira pohađanje programa u minimalnom trajanju od dvije godine (Potočnik, Maslić-Seršić i Karajić, 2020). U tom dvogodišnjem razdoblju, romska bi djeca pet dana u tjednu pohađala peterosatnu „nastavu“ s ciljem učenja hrvatskog jezika te vršnjačke socijalizacije. U Republici Hrvatskoj, romska se djeca uključuju u kraći program predškole u trajanju od godinu dana, odnosno 150 do 250 sati „nastave“ godišnje. Time se djeci Roma ne osiguravaju jednaka prava i mogućnosti za učenje, razvoj i napredak u odnosu na djecu većinskog, hrvatskog stanovništva. Također, mnogi roditelji zbog siromaštva nisu u mogućnosti djeci pružati sustavnu naobrazbu i aktivnosti prije obaveznog i redovitog školovanja, već je ona, zbog veličine troškova, sačuvana za imućnije pripadnike društva. Često su, upravo zbog ovakvih nejednakosti u obrazovanju, djeca pripadnika viših slojeva društva u prednosti kada je riječ o obrazovnim postignućima.

Iako su roditelji svjesni važnosti predškolskog obrazovanja te žele da im djeca jednog dana nastave i sa daljnjim obrazovanjem, obitelji s tih područja često su suočene s teško dostupnim ustanovama koje pružaju predškolski, ali i školski odgoj. Prema rezultatima istraživanja koje su 2020. godine proveli Potočnik, Mašalić-Seršić te Karajić (2020), autori priručnika *Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: obrazovanje i zapošljavanje*, Međimurje na svom teritoriju broji veliki broj segregiranih lokaliteta s više od 150 djece. Na prostoru tih područja ne postoje institucije i ustanove za obrazovanje Roma, već se prve takve nalaze na udaljenosti i do nekoliko desetaka kilometara.

Kako bi svoj djeci pružila jednake mogućnosti u obrazovanju, Vlada Republike Hrvatske donijela je, za razdoblje od 2021. do 2027. godine, *Nacionalni plan za uključivanje Roma*⁷. Ovim se planom te sadržanim odlukama želi postaviti strateški

⁶ Nacionalna strategija za uključivanje Roma za razdoblje od 2013. do 2020.

<https://pravamanijina.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Akcijiski%20plan%20za%20provedbu%20Nacionalne%20strategije%20za%20uklju%C4%8Divanje%20Roma%20za%20razdoblje%20od%202013.%20do%202020.%20godine.%20za%202019.%20i%202020.%20godinu.pdf> 26.6.2023.

⁷ Nacionalni plan za uključivanje Roma, za razdoblje od 2021. do 2027. godine.

<https://pravamanijina.gov.hr/UserDocsImages/NPUR%202021-2027/Nacionalni%20plan%20za%20uklju%C4%8Divanje%20Roma.pdf> 26.6.2023.

okvir za razvoj jednakosti, uključivanja i sudjelovanja pripadnika romske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj. Njegovim dosadašnjim provođenjem, vidljiv je zamjetan porast broja djece romske nacionalne manjine u predškolskom odgoju i obrazovanju. Ono što uvelike doprinosi napretku i boljitku situacije, a sadržano je u donesenom nacionalnom planu, jest uvođenje subvencioniranog prijevoza do vrtića i osnovnih škola za svu romsku djecu.

3.5. Zablude o odgoju i obrazovanju Roma

Najčešća zabluda o odgoju i obrazovanju Roma jest kako romske obitelji ne mogu adekvatno brinuti o svojoj djeci te ih poduprijeti u razvoju na pravilan i primjeren način. Mnogi tako smatraju da djeca Roma odlaze u vrtić jer njihovi roditelji ne brinu o njima na dostatan način. Roditelji Romi brinu o svojoj djeci te smatraju kako će se djeca kroz vrtić razviti i steći potreban znanja i vještine koje nisu materijalno uvjetovane.

Druga pak se zabluda odnosi na izdvajanje romske djece u zasebne vrtićke grupe kako bi brže i lakše naučila hrvatski. Izdvajanjem u posebne grupe vršimo segregaciju romske djece te im dajemo do znanja kako su oni drugačiji, manje i različito vrijedni. Također, ovakvim činom djeca ne-romskog stanovništva stvaraju osjećaj odbojnosti te veću u najranijoj dobi romsku djecu smatraju „autsajderima“ te osobama manje vrijednosti. „Mješovitom“ organizacijom grupa ranih i predškolskih programa djecu romskog, ali i većinskog stanovništva učimo vještinama socijalizacije, integraciji te prihvaćanja od njihove najranije dobi. Izloženi jeziku u komunikaciji i provođenju vremena s vršnjacima, djeca Roma lakše mogu usvajati i učiti hrvatski jezik.

3.6. Specifičnost programa za odgoj i obrazovanje Roma u Međimurju

Unazad nekoliko desetaka godina, Međimurska se županija trudi uključiti što veći broj djece romske nacionalne manjine u programe predškole te produženog boravka.

Nepogodan socioekonomski položaj, nepoznavanje jezika te nedostatak motivacije najčešći su razlozi nepovoljnog obrazovnog položaja djece Roma. Uz pomoć vladina Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, potpomognuta sredstvima iz fondova Europske unije, ova županija provodi programe uključivanja djece i učenika romske nacionalne manjine u sustav odgoja i obrazovanja, s ciljem poboljšanja njihovih obrazovnih postignuća te socijalizacije. Uz Međimursku županiju, jedan od proveditelja projekata na ovom području jest i UNICEF, organizacija koja uz pomoć svojih partnera, na području Međimurja, gradi Centre za igru, ustanove neformalnog obrazovanja djece Roma. Jedna od posebnosti ove županije svakako je i dječji romski vrtić *Pirgo* koji, smješten unutar romskog naselja Kuršanec, omogućuje svakodnevno pohađanje programa ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja svoj djeci naselja.

3.6.1. Romski vrtić Pirgo

Romski dječji vrtić *Pirgo* nalazi se na marginama Kuršanca, sela nedaleko od Čakovca, u unutrašnjosti romskog naselja. Osnovan je 2010. godine kao područni odjel Dječjeg vrtića *Cipelica*⁸ Čakovec, za potrebe romske djece čiji je materinji jezik bajaški (Dječji vrtić *Cipelica*). Težnja vrtića jest omogućiti djeci savladavanje hrvatskog jezika kako bi se u budućnosti mogla uspješno uključiti u odgojno-obrazovni sustav. Romska djeca dio su skupine najranjivije djece koja svakodnevno, na svojoj koži, osjećaju i doživljavaju najgore oblike siromaštva, nedovoljno socijalne brige, suočavanje sa stresnim situacijama, nasilje i dr. (*Vrtić za sve!*, REYN Hrvatska, *Korak po korak*).

Za mnogu romsku djecu, vrtić je prvo iskustvo socijalizacije i strukturiranog okruženja s odraslima. Program te način rada koji primjenjuju djelatnici vrtića *Pirgo*, usmjeren je na dijete i njegove potrebe, dok u svom radu djelatnici primjenjuju aktivnosti koje potiču djecu na učenje te paralelno, integrirano razvijanje svih

⁸ Dječji vrtić *Cipelica*, <https://dv-cipelica.hr/podrucni-odjel-pirgo/>, 26.6.2023.

područja rada. Osim odgojem i obrazovanjem djece, djelatnici ovakvih ustanova formalnog predškolskog obrazovanja u svakodnevnoj su suradnji s roditeljima sa svrhom uvažavanja i razumijevanja potreba djece, ohrabrivanja i roditelja, davanja savjeta te osvještavanje važnosti ranog razvoja djeteta (Dječji vrtić Cipelica).

3.6.2. Centri igre

Centar igre mjesto je gdje djeca mogu sudjelovati u različitim kreativnim, zanimljivim aktivnostima s drugom djecom i odraslima i gdje članovi njihovih obitelji mogu dobiti informacije o odgoju djece, njihovom zdravlju, učenju i razvoju te gdje mogu susresti članove drugih obitelji i stručnjake (Brajković, 2019).

Spomenula sam već kako se Republika Hrvatska, prema standardima Europske unije, nalazi na samom dnu pohađanja ranih i predškolskih programa. Razlog tome svakako su sve nepovoljniji društveni trendovi s kojima se suočavaju današnje obitelji. Siromaštvo, nezaposlenost, nedovoljna zdravstvena zaštita, socijalna nebriga, ali i izloženost dodatnim nepovoljnim uvjetima te izoliran način života, onemogućuju zadovoljavanje potreba te djetetov potpuni razvoj. Unazad nekoliko godina, neke su zajednice s ciljem pružanja potpune usluge obrazovanja djece, uvele neformalne oblike podrške za djecu, ali i njihove obitelji. Dakako, treba naglasiti kako namjena centra nije isključivo osigurana za potrebe djece i roditelja romske nacionalne manjine, već za sve obitelji u potrebi. Ovakvim se pristupom i dostupnošću centara potiče interkulturalnost te međusobna integracija, socijalizacija i uzajamno pomaganje.

Uspostavljanje Centara igre i edukacija stručnjaka koji rade s djecom predškolske dobi s ciljem ojačavanja inkluzivnog predškolskog odgoja i obrazovanja samo je jedan dio aktivnosti koje UNICEF provodi u Međimurskoj županiji u sklopu pilot-programa EU Jamstvo za svako dijete (UNICEF, 2022). Centri za igru osnovani su s ciljem promicanja i poticanja inkluzije te pripreme djece za formalno obrazovanje. No, važnost centra također se očituje i životima roditelja. Naime, u trenucima kada se djeca u području neformalnog okruženja, druže sa svojim vršnjacima te razvijaju potrebna znanja i vještine, njihovi roditelji razmjenjuju svakodnevne situacije i

izazove s kojima se susreću te traže savjete i pomoć stručnjaka. Time se, prema Regini M. Castillo, predstojnici Ureda UNICEF-a za Hrvatsku, stvara potpuna zajednica podrške (UNICEF, 2022).

Međimurska županija trenutno broji tri Centra za igru koji obuhvaćaju više od 450 djece. Prvi centar otvoren je 2021.godine na području Općine Orehovica. Osim prostora za igru, centar također posjeduje i Knjižnicu igračaka u kojoj djeca mogu posuđivati igračke i slikovnice te ih ponijeti kući. U ožujku 2022. godine otvorena su još dva nova centra: Centar za igru i Knjižnica igračaka Kuršanec te Centra za igru Držimurec. U sva tri centra zaposlena su tri obrazovna stručnjaka uz tri romska asistenta bez kojih, rad ovih institucija neformalnog obrazovanja, svakako ne bi bio moguć. Iako su njihove zadaće ponekad vrlo izazovne, zahtjevne i teške, svjesni su kako svojim radom i osvještavanjem romske populacije o važnosti ranog razvoja, odgoja i obrazovanja, svakom djetetu, bez obzira na njegove financijske, fizičke i psihičke mogućnosti, mogu osigurati bolji i kvalitetniji život.

3.6.3. IŠKULICA-ŠKOLICA

Život u siromaštvu čest je odrednik mnogih života romske djece. Djeca čije obitelji nisu u mogućnosti pružiti resurse, brigu ili poticaje koji su potrebni za razvoj vještina potrebnih za školovanje, često tijekom svojeg školovanja doživljavaju niže rezultate i neuspjehe ili pak, u najgorem slučaju, svoje školovanje niti ne započinju.

Kako bi za sve osigurala jednake prilike u obrazovanju, Međimurska županije je 2018.godine uz pomoć Europske unije te Ministarstva znanosti i obrazovanja pokrenula projekt pod nazivom *Iškulica-školica jednakih mogućnosti u obrazovanju*⁹. Ovaj je projekt nastao s težnjom pružanja jednakih mogućnosti u obrazovanju djeci i učenicima romske nacionalne manjine, organiziranjem predškolskih programa te programa produženog boravka. Nit vodilja projekta bila je omogućiti potpunu integraciju djeci Roma u osnovnoškolsko obrazovanje (Međimurska županija, 2018).

⁹ Međimurska županija, <https://medjimurska-zupanija.hr/2018/08/31/projekt-iskulica-skolica-jednakih-mogucnosti-u-obrazovanju/>, 26.6.2023.

Projektom¹⁰ je bilo obuhvaćeno pet osnovnih škola (Osnovna škola Jože Horvata Kotoriba, Osnovna škola Tomaša Goričanca Mala Subotica, Osnovna škola Dr. Ivana Novaka Macinec, Osnovna škola Orehovica, Osnovna škola Podture) i jedan vrtić (Dječji vrtić Maslačak iz Murskog Središća) s područja Međimurske županije, a 148 romske djece dobilo je priliku za napredovanje u obrazovnim postignućima te mogućnost za vršnjačku socijalizaciju, koji su ključni za sprečavanje međugeneracijskog kruga društvene segregacije (HIA, 2018).

¹⁰ HIA (Hrvatska, Iseljništvo, Svijet), <https://www.hia.com.hr/hrvatska/obrazovanje/item/4560-projektom-iskulica-skolica-do-jednakih-mogucnosti-u-obrazovanju-za-djecu-romske-manjine>, 26.6.2023.

4. Učenje jezika glazbom

Pjesma se oduvijek smatrala uglazbljenom, pokrenutom poezijom. Mnogim je istraživanjima dokazano kako pjevanje, slušanje te govorenje u određenom ritmu, u velikoj mjeri utječu te podržavaju razvoj govora. Učenje jezika ima duboku vezu s glazbom. Stansell (2005) smatra kako su zvukovno oblikovanje, melodijsko prepoznavanje, ritam, tonalitet i timbar glasa u jednakoj mjeri potrebni kod učenja glazbe, ali i jezika. U svom nastojanju da nauče jezik, mnogi su se ljudi u pokretu inspirirali pjevanjem pjesama te slušanjem glazbe. Primjena glazbe u poučavanju osoba koje uče i žele usavršiti strani jezik, dovodi do razvoja motivacije te rezultira kreativnom i uznapređovalom uporabom jezika.

Glazba se u velikoj mjeri može promatrati kao jezik, što dovodi do međusobne ovisnosti kao i podvučenih paralela između procesa koji su primjenjivi u učenju i jezika i glazbe. Horn (2007) smatra kako je glazba oblik univerzalnog jezika jer se koristi visinom i bojom zvuka te ritmom. Također, i glazba i jezik sredstva su komunikacije i sporazumijevanja ljudi već naraštajima. Sadrže sintaktičke i semantičke komponente te se koriste slušnim i govornim prijenosom informacija koji se razvijaju već u najranijem razdoblju čovjekova života. Učenje jezika uz primjenu glazbe potiče učenike na mentalno aktivno i analitičko slušanje. Svakako, treba naglasiti kako je temelj usvajanja svakog jezika upravo slušanje. Ono predstavlja središnju komponentu usvajanja jezika, obrazovanja, ali i društvene integracije te razvoja (Horn, 2007). Razvijena sposobnost slušanja omogućuje učenicima savladavanje jezičnih vještina slušanja, čitanja, pisanja i govorenja.

Glazba je čest gost mnogih jezičnih učionica. Jezik i glazba omogućuju komunikaciju govorom i gestama. Glazbeno talentirane osobe pokazuju pojačanu sposobnost u usvajanju stranih jezika. Tako, primjerice, osobe sklone pjevanju pokazuju zavidan razvoj jezičnih vještina. McCarthy (1985) navodi kako se sposobnosti čitanja, razumijevanje i prepoznavanje riječi jačaju pjevanjem pjesama. One se, osim kod usvajanja novih sadržaja, mogu koristiti i u fazama učvršćivanja te provjere već ranije stečenog znanja. Također, autor naglašava kako izvođenjem pjesama i rima razvijamo osjećaj za ritam, oblik, dinamiku te sve zajedničke vještine i koncepte jezika i glazbe. Hansen i Bernstorff (2002) istražili su zajedničke vještine

čitanja jezika i glazbe te su zaključili kako povezanost leži u fonološkoj, fonemskoj i ortografskoj svijesti, identifikaciji sustava znakova te tečnosti prepoznavanja istih.

U posljednjih desetak godina u Hrvatskoj se javlja sve veća težnja za poboljšanjem, ali i uvođenjem novog modela učenja jezika. Tradicionalan, ustaljen način podučavanja u sve većoj mjeri dovodi do preispitivanja metoda koje se danas koriste u poučavanju. Kao najefikasnije rješenje u unapređenju procesa učenja, navodi se glazba. Glazba kod djece izaziva emocije, najčešće sreću, koja je vrlo važna u procesu učenja (Fraser, 2013). U današnje vrijeme proces učenja često se definira kao pretrpavanje učeničkih mozгова pojmovima i činjenicama, ne obraćajući pozornost na njihove emocije i afinitete te spremnost na učenje. Primjenom obrazovno-zabavnog modela učenja, koji je potpomognut uporabom glazbom, za učenike stvaramo ugodnu, kvalitetnu radnu atmosferu te spremnost na učenje. Glazba u nastavi gradi pozitivnu atmosferu. Tijekom njezine primjene u nastavi, učenici grade asocijacije i vizualizacije koje uvelike doprinose lakšem pamćenju i prisjećanju gradiva, a monotone i nezanimljive sadržaje pretvara i povezuje s pozitivnim emocijama.

4.1. *Edutainment* - poučna zabava

Proces obrazovanja u današnje se vrijeme izvodi velikom brzinom pa učenici često nemaju priliku iskoristiti usvojena znanja, već ona, stjecanjem novih, gube na važnosti te zastarijevaju. Obrazovni sustavi u sve su većoj mjeri u proces obrazovanja uvode nove, drugačije modele obrazovanja koji će učenicima omogućiti stjecanje željenih kompetencija, ali pružiti slobodan pristup informacijama te osigurati usvajanje promjenjivog znanja i sposobnosti formalnim i neformalnim putem (Isayeva, 2010). Proces kognitivnog učenja često se smatra vrlo formalnim i dosadnim načinom stjecanja i usvajanja informacija. U svrhu pružanja zdravog obrazovnog okruženja popraćenog usvajanjem znanja na zabavan te inspirativan način, u proces obrazovanja uvodi se pojam *edutainment*, koncept utemeljen na istodobnom pružanju obrazovanja (*education*) i zabave (*entertainment*).

Edutainment jest naziv za proces učenja i poučavanja čija je težnja sustav obrazovanja učiniti zabavnim te učenike zainteresirati i poduprijeti u navedenom procesu. *Edutainment* harmonično koristi obrazovanje i zabavu s ciljem optimizacije učeničkih potencijala. Riječ je dakako o teoriji aktivnog učenja čiji se pristup obrazovnom sustavu očituje kroz primjenu aktivnosti koje potiču samostalno učenje. Cilj ovakve vrste učenja jest optimizacija učeničkih potencijala u svrhu postizanja zadovoljavajuće razine usvojenosti znanja (Supardan, 2015). Također, *edutainment* se definira i kao hibridni način poučavanja temeljen pretežito na vizualnim obrazovnim materijalima (Buckingham 2001). Ovaj obrazovni model potiče i razvoj kritičkog mišljenja, vjerujući kako svaki učenik ovakvim tipom obrazovanja može poboljšati i razvijati svoje potencijale. Razvijeno kritičko razmišljanje važna je sposobnost svakog mladog čovjeka današnjice. Naime, sama vještina kritičkog promišljanja dovodi čovjeka da donosi važne, značajne odluke u svom životu te nauči rješavati svoje problem donošenjem ispravnih odluka (Israel, 2013).

Kao značajna tehnološka implementacija te moderan oblik obrazovanja, *edutainment* u „tradicionalne“ oblike nastave uvodi glazbu, računalne i video igre, različite televizijske programe, filmove te široki spektar različitih oblika multimedije (Bird, 2005). Primjenom odgovarajućeg modela *edutainment* obrazovanja, omogućujemo aktivno sudjelovanje učenika u procesu poučavanja te potičemo njihov entuzijizam. Ono pruža drugačiju priliku za stjecanjem znanja omogućujući učenicima usvajanje istog broja informacija kao i tradicionalnim oblikom poučavanja.

U današnjem svijetu, koji teži integraciji te interkulturalnom razumijevanju stavljajući naglasak na razvoj pismenosti te usvajanje jezika većinskog stanovništva, *edutainment* se javlja kao vrlo učinkovit alat za usvajanje kompetencija te razvoj komunikacijskih vještina novog, stranog jezika (Parncutt i Dorfer, 2010).

5. Akcijsko istraživanje glazbe kao inicijatora napretka kod djece predškolske dobi u Područnoj školi Držimurec-Strelec

5.1. Akcijska istraživanja

5.1.1. Odrednice i značajke akcijskog istraživanja

Odgaj i obrazovanje čine dinamičan koncept koji teži osnaživanju ljudi za preuzimanje životnih odgovornosti te stvaranje održive budućnosti (UNESCO, 2002; Liddy 2002; Jukić, 2015). Zadaća svake odgojno-obrazovne ustanove jest unapređenje odgojno-obrazovne prakse koja dovodi do kreiranja i oblikovanja budućnosti svakog djeteta. Kako bi ispunile tu zadaću, odgojno-obrazovne institucije prihvaćaju istraživanje kao najproduktivniji element u borbi za postizanje djelotvornih obrazovnih ciljeva. Svako istraživanje postavlja se s ciljem detektiranja i osvješćivanja problema, dok rezultati istraživanja uvjetuju uvođenje promjena te prikupljanje podataka vezanih za njihovu implementaciju. Ovakav tip istraživanja, koje se ostvaruje povezivanjem faze planiranja, djelovanja, praćenja i refleksije, naziva se akcijskim istraživanjem. Zbog svog neposrednog pedagoškog djelovanja, ovakva se istraživanja smatraju i vrstom empirijskog istraživanja (Bognar i Matijević, 1993), a njihova je zadaća da suradničkim promatranjem i mijenjanjem odgojne prakse osiguraju okruženje koje vodi k emancipaciji djece, odgajatelja i nastavnika (Miljak, 2000.).

Svako se akcijsko istraživanje provodi sa svrhom stjecanja spoznaja te transformacije stavova i postupaka koje primjenjujemo u odgojno-obrazovnoj praksi, u svrhu utvrđivanja kako možemo nešto što radimo, raditi bolje. Prema Altrichteru (1991), ovakav tip istraživanje treba ispuniti 3 funkcije: pomoći u suočavanju s praktičnim situacijama, pomoći u razvoju profesionalnih kompetencija te pridonijeti razvoju profesionalne rasprave među prosvjetnim djelatnicima kako bi se poboljšala pedagoškog znanja i iskustva (Jukić, 2015). U ovakvom tipu svrhovitog istraživanja, naglasak je stavljen na kritičko-refleksivni proces provedbe istraživanja, ne na rezultat.

Suradnički rad odgajatelja ili nastavnika s pedagogom, u istraživanju dovodi do rađanja zajedničke težnje za unaprjeđenjem nastavnog procesa primjenom različitih istraživačkih metoda, a sve u svrhu boljih učeničkih postignuća te unapređenja profesionalnog razvoja odgajatelja, nastavnika i pedagoga. Svako unapređenje i poboljšanje, bilo ono na osobnoj razini ili razini ustanove, dovodi do ukupnog društvenog boljitka. Također, primjena upravo ovakvih istraživanja vodi emancipaciji, intelektualnoj, moralnoj te duhovnoj autonomiji učitelja i odgajatelja (Elliot, 1998), te njime istraživač i praktičar postaju jednako bitni sudionici procesa. Upravo na temelju razvoja emancipacije i autonomije učitelja i odgajatelja te primjenom višegodišnje prakse akcijskih istraživanja, odgojne su institucije uspjele izgraditi visoku kvalitetu odgojno-obrazovne prakse.

5.1.2. Vrste akcijskih istraživanja

Kurt Lewin, utemeljitelj akcijskog istraživanja, ovu istraživačku vrstu dijeli na četiri podvrste, različite po načinu primjene i namjene (Sekulić-Majurec, 1994) pa tako razlikujemo:

1. *Dijagnostička akcijska istraživanja* - bave se izradom plana te organizacijom samog istraživanja;
2. *Suradnička akcijska istraživanja* - uključuju sudionike u analizu dobivenih podataka te je njihov doprinos istom vidljiv u predlaganje rješenja i ideja u primjeni određenih istraživačkih aktivnosti;
3. *Empirijska akcijska istraživanja* – temelje se na prikupljanju podataka iz svakodnevne prakse s ciljem pronalaska rješenja za unapređenje prakse;
4. *Eksperimentalna akcijska istraživanja* - želi se utvrditi učinkovitost različitih tehnika primjenom kontroliranih studija.

No, osim vrsta istraživanja, također postoje i pristupi njihove primjene unutar školskog sustava. Često zbog nedovoljnog razumijevanja značaja koji učitelj ima u procesu odgoja i obrazovanja, tehnološki pristup doživljava neuspjeh. S druge strane, drugi, efikasniji pristup svoj naglasak stavlja na takozvane promjene odozdo (*bottom-up* pristup). U ovoj se vrsti pristupa ostvaruju promjene na razini pojedine

ustanove gdje učitelji, odgajatelji i ostali djelatnici odgojno-obrazovnog procesa samostalno uvode i ostvaruju promjene. Vidljivost napretka, kod ovakvih je pristupa, zamjetna unutar cijele jedne ustanove, odnosno ekosustava (Stoll i Fink, 2000).

5.1.3. Etape i struktura akcijskog istraživanja (općenito)

Akcijsko se istraživanje provodi u četiri, jednako važne, etape: 1. planiranje; 2. djelovanje; 3. praćenje i 4. refleksija. U prvoj dolazi do stvaranja i kreiranja fleksibilnog plana koji je podložan promjenama tijekom cijelog procesa istraživanja, dok je za njegovu realizaciju svakako potreban vodič. Drugi se dio istraživanja odnosi na uvođenje promjena, ali se ostavlja mjesto mobilnosti i prilagodljivosti u slučaju nenadanih dječjih zahtjeva, koje je uvijek potrebno uvažiti. U trećoj etapi promatra se i bilježi tijek promjena, dok se četvrta etapa odnosi na refleksiju, odnosno kontinuirano promišljanje učinaka koje je na sudionike imao sami proces istraživanja.

Osim provođenja istraživanja kroz ove četiri etape, McNiff i sur. (1996 prema Jukić, 2015) smatraju kako se ciklus akcijskog istraživanja može opisati kroz devet glavnih točaka. Prvi korak jest mogućnost osvrtnja i komentiranja trenutne prakse nakon čega slijedi identifikacija aspekta prakse koji želimo promijeniti i poboljšati, zamišljanje i promišljanje sljedećih postupaka i procesa te njihovo iskušavanje, bilježenje opažanja i događaja, uvođenje promjena temeljenih na prethodno utvrđenim spoznajama te vrednovanje modificiranog djelovanja.

Postoje višestruki pozitivni razlozi i učinci za primjenu akcijskog istraživanja, no najvažniji jesu svakako sudjelovanje djece kao ravnopravnih aktera te njihovo samostalno djelovanje. Za učenike, odgojno-obrazovne ustanove prva su iskustva kulturne demokratičnosti, mjesta na kojima se prihvaćaju njihove želje i stavovi stoga i ne čudi kako su s primjenom akcijskog pristupa u istraživanju započele upravo institucije za rani odgoj i obrazovanje. Primjena ovakvog tipa istraživanja, kod djece i prosvjetnih radnika potiče razvoj samosvijesti, odnosno samorefleksije s težnjom osvještavanja stupnja napredovanja. Ovakvu vrstu istraživanja, ponukani navedenim razlozima, odlučili smo se i mi primijeniti u svojem radu. Naime, samo

istraživanje provodili smo kroz četiri spomenute etape, pružajući uvijek djeci mogućnost za uključivanje i sudjelovanje te težeći uvijek što boljoj i prilagođenijoj organizaciji radionica.

5.2. Predmet istraživanja

Predmet ovog rada bio je istražiti kako glazba može utjecati na učenje i usvajanje hrvatskog jezika kao stranog jezika te koji su učinci njezina korištenja u samom procesu predškole. Predmet istraživanja određen je u skladu s problemima kojim se susreću određene osnovne škole u Međimurskoj županiji kod upisa djece iz socijalno-depriviranih područja, u prvi razred. Naime, dislociranost područja na kojima živi romsko manjinsko stanovništvo te nemogućnost financiranja troškova vrtića i predškole, često rezultira ne poznavanjem hrvatskog jezika zbog čega djeca nisu u mogućnosti u potpunosti komunicirati istim.

U današnje vrijeme sve je manje ovakvih slučajeva upravo zbog uvođenja i organiziranja predškolskih programa unutar osnovnih škola gdje djeca, uz pomoć učitelja, odgajatelja i romskih pomagača, uče i usvajaju svoje prve hrvatske riječi. S ciljem pružanja podrške te olakšavanja procesa učenja, odlučili smo provesti istraživanje koje će potaknuti i motivirati djecu te sami proces učenja učiniti zabavnijim i veselijim. Kroz pet radionica, od kojih je svaka bila tematizirana, djeca su putem pjesama, brojalica te slušnih primjera upoznavala i usvajala nove riječi, fraze i pozdrave na hrvatskom jeziku. Osim otkrivanjem potencijala za napredak u učenju jezika primjenom glazbe, istraživanje se bavilo i načinima na koje se glazbom može doprijeti do djece te uz koje, od primijenjenih oblika i načina učenja jezika glazbom, djeca najbolje usvajaju novi vokabular.

5.3. Kontekst akcijskog istraživanja

U nastavnoj godini 2022./23. u Područnoj školi Držimurec-Strelec koja je dio matične ustanove, Osnovne škole Tomaša Goričanca u Maloj Subotici, provodili

smo istraživanje s ciljem otkrivanja važnosti glazbe te prednostima njezina korištenja u procesu učenja hrvatskog jezika. Naglasak istraživanja bio je stavljen na učenje hrvatskog jezika kod djece iz socijalno-depriviranih sredina, koja dolaskom u osnovnu školu, pokazuju velike nedostatke u poznavanju jezika. Sama škola Držimurec-Strelec smještena je izvan romskog naselja, u selu u kojem prevladava pretežito hrvatsko stanovništvo. Polaze je isključivo romska djeca zbog čega je škola, unutar šire zajednice, često etiketirana kao „romska“. Romski dječaci često uopće nisu upoznati s hrvatskim jezikom, već se koriste rumunjskim bajaškim jezikom, što za učitelje predstavlja veliki problem. Kako bi djecu upoznali s jezikom te omogućili njegovo usvajanje prije samog polaska u školu, Međimurska je županija u suradnji s Osnovnom školom Mala Subotica, unutar Područne škole Držimurec, otvorila program predškolskog obrazovanja za svu djecu Roma iz naselja Piškorovec. Program predškole svake godine upisuje sve više romske djece što dokazuje važnost i potrebitost programa na područjima u kojima živi romsko stanovništvo.

Nastava predškolskog programa odvija se sukladno i usporedno s nastavom osnovne škole te je organizirana u dvije smjene. Jutarnja smjena započinje u 7:20 h te završava u 12:30 h, dok poslijepodnevna smjena započinje u 12:30 h te završava u 17:40 h. Unutrašnjost škole je prostrana te opremljena u skladu s tehnološkim i didaktičkim potrebama djece i djelatnika, okružena prostranim i vrlo uređenim dvorištem. Djelatnici škole redovito sudjeluju u programima stručnog usavršavanja te zajednički organiziraju projekte sa svrhom pružanja kvalitetnijih obrazovanja romske djece. Od 2011. godine djelatnici provode i razne programe radionica za roditelje. Cilj je ovakvih programa upoznavanje te povezivanje roditelja učenika kao i zajednice iz koje oni dolaze.

Istraživanje je bilo provedeno u jednoj od tri predškolske grupe koje djeluju unutar Područne škole Držimurec-Strelec. Ono što svakako treba naglasiti jest kako smo za ovo istraživanje, u svrhu etičke procedure, trebali pribaviti potvrdu matične institucije kako bi nam ono bilo dozvoljeno (Prilog 1.). U grupi sveukupno ima trinaestero djece, od toga sedam djevojčica i šest dječaka. Iako je riječ o predškolskoj grupi, voditeljica programa nije odgajateljica, već učiteljica Barbara Janković, uz koju, unutar grupe, uvijek djeluje jedno od troje romskih pomagača škole. Važnost romskog pomagača najviše se očituje u jasnijoj i jednostavnijoj komunikaciji,

razumijevanju te sporazumijevanju učiteljice i djece, koja dolaskom u program predškole imaju velike poteškoće s učenjem i savladavanjem hrvatskog jezika. Učionica u kojoj se odvija predškolski program vrlo je prostrana, uredna te ukrašena radovima djece koja pohađaju nastavu. Umjesto klupa, u toj se učionici, tijekom nastave predškolskog programa, koriste se maleni okrugli stolovi i stolice, poput onih u vrtiću, za kojima djeca sjede po grupama od troje ili četvero. U najdonjem djelu učionice nalazi se veliki šareni tepih na kojem djeca često izvode različite aktivnosti, poput igranja različitih igara, slušanja priča ili pak gledanja različitih multimedijских sadržaja.

5.4. Pripreme i opservacije radionica

5.4.1. Prva radionica: *Pozdravi i četiri najvažnije male riječi*

5.4.1.1. Priprema za radionicu

Naziv radionice	Ishodi	Pjesme/ brojalice	Riječi koje će naučiti
1. radionica: Pozdravi i Četiri najvažnije male riječi	Dijete će: <ul style="list-style-type: none"> • razvijati govor i jačati vokabular • upoznati se s riječi "pozdrav" te naučiti najvažnije i najučestalije pozdrave: bok, dobro jutro, dobar dan i laku noć 	1) pjesma: <i>Hej, bok, kako si ti?</i> 2) brojalice: <i>Pozdravi, Četiri najvažnije male riječi</i>	<ul style="list-style-type: none"> • u pjesmama i i brojalicama naučit će riječi: <i>bok, kako si?, dobro jutro, jutro, podne, dobar dan, večer, laku noć, snovi, (ljudi, mama, tata), molim, hvala, izvoli, oprosti (srce, gosti, riječ)</i>

	<ul style="list-style-type: none"> ● naučiti četiri „čarobne“ riječi: molim, hvala, izvoli i oprost ● razvijati logičko razmišljanje, promišljanje i zaključivanje (slušni primjeri); ● razvijati sluh i slušne sposobnosti (prepoznavanje i povezivanje zvukova); ● razvijati pjevačke sposobnosti i glazbeni sluh ● razvijati osjećaj za ritam ● naučiti oslikavati i crtati situacije 	<p>3) slušni primjeri: <i>Patuljak</i> <i>Sluško i tajna vrata</i>: KRAVA: Tko to sluša svog pastira? KUKAVICA: Ku ku!</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● kroz slušne primjere naučit će riječi: <i>krava, livada, mlijeko, kukavica</i>
--	--	---	--

Tablica 1. Priprema za radionicu *Pozdravi*

Radionica će započeti s pjesmom *Hej, bok, kako si ti?* te ćemo se njome predstaviti djeci i razviti veselu, poticajnu atmosferu. Nakon što djeca nauče tekst i melodiju, pjesmu ćemo pretvoriti u igru. Svako će dijete odabrati jednu aktivnost koju ćemo

smjestiti na kraj pjesme, umjesto riječi *pjevati*. U trenutku kada će izgovarati zadane aktivnosti svojih prijatelja, djeca će također te radnje i oponašati.

Hej bok, kako si ti?

Slika 1. Notni zapis pjesme *Hej, bok kako si ti?*

U nastavku radionice razgovarat ćemo o riječima *hej* i *bok* (što su pozdravi i koje je njihovo značenje, kada se koriste, koje pozdrave djeca znaju te kada koji koriste). Kako bi olakšali shvaćanje da svako doba dana ima određeni, drugačiji pozdrav, predstaviti ćemo im brojalicu *Pozdravi*.

Pozdravi

Slika 2. Notni zapis brojalice *Pozdravi*

Osim što u sebi sadrži različite pozdrave, brojilica svaki pozdrav veže uz određeno razdoblje u danu pa će tako djeca naučiti da se pozdrav *Dobro jutro!* koristi samo ujutro, do 12 sati, a *Dobar dan!* nakon 12 sati. U nastavku, kako bi utvrdili pozdrave i njihovu primjenu, odigrati ćemo igru. Opisivat ćemo im različite situacije u danu, a oni će morati odabrati odgovarajući pozdrav koji možemo, u danoj situaciji, iskoristiti. Na primjer, prekrivajući usta rukom i zijevajući reći ćemo: „*Jooooj kako mi se spava, a i već je jako kasno. Mislim da ću leći u krevet i mami i tati poželjeti.....?*“, a oni će na to odgovoriti: „*Laku noć!*“.

U daljnjem radu planiramo pripremiti dva slušna primjera o Patuljku Slušku Radioteatra Bajsić i Prijatelja. Za ovu radionicu odabrali smo primjere o kravi¹¹ i kukavici¹² jer želimo ukazati djeci kako i poneke životinje mogu koristiti različite pozdrave. Tako će krava uvijek pozdravljati s *MU!*, dok će kukavica uvijek koristiti zvuk *KU-KU!* kao vrstu pozdrava. No, prije samog slušanja primjera, djeci bismo predstavili patuljka Sluška (drvenu igračku koja bi tijekom svakog slušnog djela radionice sjedila na rubu klupe) i ispričali (svoju izmišljenu) priču o njegovim putovanjima i velikim vratima s kojima se susretao svaki put kada bi kročio u nove svjetove, u našem slučaju slušne primjere. Nakon priče djeci bi zadali zadatak da pažljivo poslušaju primjer te probaju odgonetnuti s kim ili čim se to patuljak Sluško susreo. Svakako bi poslije svakog primjera s njima prodiskutirali o životinji koja se spominjala.

Završetkom slušnog djela radionice s predškolarcima bismo započeli razgovor o ostalim važnim, čarobnim riječima koje svakodnevno koristimo, aludirajući na četiri čarobne riječi: *izvoli, hvala, molim i oprost*. Diskutirajući o situacijama u kojima se koriste ove riječi, svakako bismo ih upitali i zašto koristimo te riječi. Tada bismo im predstavili brojalicu *Četiri najvažnije male riječi*.

¹¹ Serijal radijskih igara- Patuljak Sluško i tajna vrta: Tko to sluša svog pastira? Dostupno na linku: <https://soundcloud.com/user-757614754/gle-tko-to-slu-a-kravica?in=user-757614754/sets/gle-tko-to-slusa-radio-igre-za-bebe> (pristup na dan 25.6.2023.)

¹² Serijal radijskih igara- Patuljak Sluško i tajna vrta: Ku-Ku! Dostupno na linku: <https://soundcloud.com/user-757614754/patuljak-slusko-i-tajna-vrata-ku-ku?in=user-757614754/sets/gle-tko-to-slusa-radio-igre-za-bebe> (pristup na dan 25.6.2023.)

Četiri male najvažnije riječi

Če - ti - ri naj - va - žni - je ma - le rije - či la - ko je od sr - ca i - skre - no re - či!

O - ne su sa - mo za - to ma - le da - bi u dje - čje sr - ce sta - le.

Do - brog su sr - ca naj - bo - lji go - sti: Mo - lim, hva - la, i - zvo - li, o - pro - sti.

Slika 3. Notni zapis brojalice *Četiri najvažnije male riječi*

Nakon što bi naučili brojalicu, zajednički bismo nacrtali nekoliko situacija u kojima možemo upotrijebiti te male, čarobne riječi te ih zalijepili na zid učionice. Tako bi djeca imala izrađen vlastiti podsjetnik za pojedine riječi, koje će upravo zbog svog rada, lakše i prepoznavati i zapamtiti.

5.4.1.2. Opservacija prve radionice:

Radionica održana u srijedu 19. travnja 2023. godine u vremenskom razdoblju od 9:25 do 10:50 h. Početak radionice s pjesmicom *Hej, bok* bio je odlično prihvaćen. Djeca su pjesmu brzo prihvatila i naučila, a osobito im se svidjelo naknadno izvođenje u kojem smo dodali i male pokrete. Brzom usvajanju i uključivanju u izvođenje pjesme svakako je doprinijelo i poznavanje svih riječi iz pjesme, što kod brojalice i nije bio slučaj. Također, u izvođenja pjesme, uveli smo i četiri sličice s različitim aktivnostima koje smo kasnije i ukomponirali u samu pjesmu. Djeca su igru, u kojoj su sama birala aktivnost za kraj pjesme, prihvatili odlično te su tražili njezino ponavljanje i izvođenje tijekom cijele radionice. Učenje brojalice bilo je za njih vrlo teško. Naime, djeca nisu bila upoznata sa svim riječima iz brojalice te iako smo im objasnili značenje svih riječi i izvodili svaku po nekoliko puta, djeca nisu bila spremna u cijelosti naučiti brojalice. Ono što su svakako zapamtili iz priče i

ponavljanja, bile su ključne riječi svake brojalice, što je zapravo bio i cilj njihove primjene. Iz brojalice *Pozdravi* djeca su zapamtila tri pozdrava (dobro jutro, dobar dan i laku noć) te kada se koji koristi, dok su iz druge brojalice, *Četiri najvažnije male riječi*, zapamtili riječi molim, hvala, izvoli i oprosti. Svakako moramo napomenuti kako ih se brojalica *Četiri najvažnije male riječi* više dojmila zbog primjene kućice-pokretačice uz pomoć koje su naučili završni dio brojalice, odnosno četiri ključne riječi brojalice. Uz konstantno ponavljanje, svaku smo brojalicu pokušali dočarati i mimikom koju bi djeca odmah usvojila te bi, uz ključne riječi, ponekad ponovili i neke njima poznate riječi poput *srce, jutro, sat, mama i tata...* U razgovoru s učiteljicom, zaključili smo da bismo sve brojalice trebali što više pojednostaviti ili pak, željene ključne riječi, izvaditi iz konteksta brojalice i stvoriti vlastite, lagane brojalice i pjesmice.

Sluško i njegovi slušni primjeri bili su odlični izbor za ovu skupinu djece. Priča o Slušku opet je zbog izbora riječi, bila preteška djeci za shvaćanje i razumijevanje. Iako su je pratili sa znatiželjom, nisu u potpunosti razumjeli sve riječi na što su upućivali pogledi koje su uputili svojoj učiteljici svaki puta kada bi u priči naišli na njima nepoznatu riječ. Što se tiče slušnih primjera, djeca su odmah pogodila kako je u prvom riječ o *kravici*, dok su s pogađanjem druge životinje, *ptice kukavice*, imali malih poteškoća. No, u svakom slučaju, Sluškom im se jako svidio te je nekolicina njih nakon odslušanih primjera, tražila da iste slušamo još jednom. Na samom kraju radionice još jednom smo ponovili pjesmu i brojalice. Također, njihovi crteži situacija i kojima koristimo određene pozdrave, izrađeni uz malu intervenciju, potvrdili su kako su djeca naučila pozdrave i njihovu primjenu u svakodnevnom životu.

5.4.2. Druga radionica: *Tko sam ja?*

5.4.2.1. Priprema za drugu radionicu

Naziv radionice	Ishodi	Pjesme/ brojalice	Riječi koje će naučiti
-----------------	--------	-------------------	------------------------

<p>2. radionica:</p> <p>Tko sam ja? (upoznavanje s dijelovima tijela)</p>	<p>Dijete će:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● upoznati se s vlastitim tijelom i njegovim dijelovima ● upamtiti dijelove tijela ● upamćivanje olakšati primjenom dječjih pjesama iste tematike ● razvijati govor i jačati vokabular ● razvijati sluh i slušne sposobnosti ● razvijati glazbeni sluh te pjevačke sposobnosti ● razvijati motoriku primjenom pokreta i pjesmama ● upoznati se s lijevom i desnom stranom tijela ● naučiti oslikavati i 	<p>1) pjesme:</p> <p><i>Glava, ramena, koljena i stopala, Prste ima ruka svaka</i></p> <p>2) slušni primjeri:</p> <p><i>Patuljak</i> <i>Sluško i tajna vrata:</i> ŽABA- Kre, kre hopla KOS- Ptičica</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● -u pjesmama naučit će riječi: <i>glava, ramena, koljena, stopala, oči, uši, usta, nos, prsti, ruka, šaka (pjesma)</i> ● kroz slušne primjere naučit će riječi: <i>žaba, voda, potok, kos</i>
--	---	---	---

	crtati situacije te emocije		
--	--------------------------------	--	--

Tablica 2. Priprema za radionicu *Tko sam ja?*

Nakon kratkog razgovora, djecu ćemo upoznati s temom radionice. Na početku objasniti ćemo kako se svaki čovjek, točnije njegovo tijelo sastoji od više dijelova. Upitat ćemo ih znaju li koji su to dijelovi te im pomoći u njihovom otkrivanju.

Primijenit ćemo prvu pjesmu (*Glava, ramena, koljena i stopala*) na način da samostalno, vrlo sporo, izgovaramo dijelove tijela i pokazujemo na njih. Kasnije ćemo zamoliti djecu da nam se pridruže te s nama, samo izgovarajući tekst i pokazujući dijelove tijela, izvode pjesmu. Nakon nekog vremena, kada su djeca usvojila pokrete i riječi, izvođenje pjesme ćemo ubrzati te u izvedbu uključiti i pjevanje, odnosno melodiju. Pjesmu ćemo ponavljati sve do trenutka kada djeca postanu sigurna u tekst, melodiju i pokrete, odnosno budu u mogućnosti samostalno je (ili uz malu pomoć) izvoditi. Nakon usvajanja pjesme, s djecom ćemo ponoviti ključne riječi te ćemo, ranije pripremljene i isprintane slike koje sugeriraju određenu riječ, zalijepiti na zid učionice kako bi djeci služile poput neke vrste podsjetnika.

Glava, ramena, koljena i stopala

5

Slika 4. Notni zapis pjesme *Glava, ramena, koljena i stopala*

Također, u svrhu ponavljanja, s djecom ćemo odigrati igru. Na pripremljeni veliki papir, na kojem se nalazi malo čudovište, djeca će morati zalijepiti određene dijelove njegova tijela koja će im biti ondje ponuđeni. Za svaki dio tijela imat će ponuđeno više oblika očiju, usta, nosa te ostalih dijelova tijela što će ih možda i zbuniti. Cilj

igre jest potaknuti djecu na prepoznavanje dijelova tijela te spoznavanje mjesta na kojem se oni nalaze.

U nastavku s djecom ćemo prodiskutirati i potaknuti ih da se prisjete još nekih dijelova tijela koje nismo spomenuli u pjesmi (sugeriram na ruke i šake kako bih napravila poveznicu sa slijedećom pjesmom). Pjesmu *Prste ima ruka svaka* djeca će naučiti izvoditi uz pokret.

Prste ima ruka svaka

Pr - ste i - ma ru - ka sva - ka, kad je sti - sneš to je ša - ka.
I - gra - ju se ru - ke dvi - je tko će bo - lje, tko, će pri - je.

Bum bum bum bum bum to je pje - sma la - ka

Slika 5. Notni zapis pjesme Prste ima ruka svaka

Učenje pjesme će svakako biti koncipirano po koracima kao i kod prve pjesme. Najprije će je djeca naučiti izvoditi samo kao brojalicu gdje će tekstu pridružiti i pokret. U trenutku kada usvoje cijeli tekst pjesme, u izvedbu ćemo uključiti i melodiju te zajednički i zapjevati. Cilj svakog učenja pjesme jest da ih djeca na samom kraju učenja mogu izvesti samostalno, pjevajući i uz pokret. Ključne riječi iz ove pjesme također ćemo zalijepiti na zid učionice.

Nakon pjevanja, rad ćemo nastaviti primjenom slušnih primjera. U ovu radionicu uklopili bismo primjere žabe i ptice kos. Naime, nakon što odslušamo prvi primjer *Kre, kre hopla*¹³, uz djece bismo oponašali kretanje životinje kako bi ona lakše zaključila koji im je dio tijela najpotrebniji u takvom kretanju. Prikazivanjem slike životinje s primjera na ploči s djecom bi analizirali koje sve to dijelove tijela, a da smo ih ranije kroz pjesme i naučili, ima žaba. Također, isti bi postupak koristili i kod

¹³ Serijal radijskih igara- Patuljak Sluško i tajna vrata: Kre, kre, hopla. Dostupno na linku: <https://soundcloud.com/user-757614754/gle-tko-to-slu-a-abice?in=user-757614754/sets/gle-tko-to-slusa-radio-igre-za-bebe> (pristup na dan: 25.6.2023.)

primjera *Ptičica*¹⁴. Ovom aktivnošću istodobno bi se potaknuo razvoj sluha, ali i ponovile te utvrdile riječi naučene prijašnjim aktivnostima.

Na samom kraju radionice, djeca će slušati glazbeni primjer *Bolero* Mauricea Ravela. Nakon slušanja, s njima ćemo popričati o ugođaju, osjećajima te aktivnostima na koje ih glazba ovog primjera podsjeća (neke njihove svakodnevne aktivnosti). Zatim će na komad papira, uz našu pomoć, iscrtati svoju šaku, a unutar nje nacrtati jednu od spomenutih aktivnosti. Nakon radionice, od tih ćemo crteža izraditi violinski ključ na papiru te ga zalijepiti na zid ili vrata učionice.

5.4.2.2. Utjecaj stvarne situacije na pripremu druge radionice

Poučeni iskustvom prve radionice, u drugoj radionici odlučili smo promijeniti redosljed izvođenja aktivnosti. Naime, između učenja prve pjesme (*Glava, ramena, koljena i stopala*) te druge (*Prste ima ruka svaka*), za djecu smo osmislili kratku igru koja će ih aktivirati te potaknuti na daljnje sudjelovanje i učenje. U početnom planiranju ovu smo igru namjeravali izvoditi na kraju radionice, no smatram kako je svakako bolje primijeniti je ranije, odmah nakon učenja pjesme jer ćemo njome ponoviti ključne riječi pjesme. Također, u prvotnom smo planu pjesmu *Prste ima ruka svaka* željeli djeci predstaviti u obliku brojalice, no kako djeca lakše uče i usvajaju pjesme, tu smo brojalicu kasnije pretvorili u pjesmu s pokretom. Uz navedene dvije pjesme, u pripremu radionice nadodali smo još jednu pjesmu te kratku brojalicu, s ciljem razvoja i poboljšanja motorike. Kod brojalice *Pet malih mačića* djeca će raditi na razvoju sitne, fine motorike.

¹⁴ Serijal radijskih igara- Patuljak Sluško i tajna vrata: Ptičica. Dostupno na linku: <https://soundcloud.com/user-757614754/gle-tko-to-slu-a-kos?in=user-757614754/sets/gle-tko-to-sluca-radio-igre-za-bebe> (pristup na dan: 25.6.2023.)

Pet malih mačića

Pr - vi ma - čić pi - je mlije-ko, dru - gi ma - čić o - ti - šao je da - le - ko.
 Tre - ċi ma - čić gle - da kroz pro - zor, ċe tvr - ti ma - čić u ko - ša - ri pre - de, a pe - to ma - lo ma - ċe
 sa - mo ti - ho pla - ċe. Do - đi - te svi va - mo, o - sta - lo sam sa - mo.

Slika 6. Notni zapis brojalice *Pet malih mačića*

Nedovoljno razvijena fina motorika, ċest je problem djece romske nacionalnosti koji se u većini sluċajeva otkriva prekasno. Pjesma *Male ruke* pak, s druge strane potiče razvoj motorike ruku i nogu primjenom pljeskanja, tapkanja i skakanja.

Male ruke

Ma - le ru - ke klap klap klap! Ma - le no - ge tap tap tap!
 Ma - le ru - ke klap klap klap! Ma - le no - ge tap tap tap!
 Sad se kme - ni o - kre - ni, o - bje ru - ke me - ni daj.
 Lije - vo de - sno je - dan dva, ma - li smo i ti i ja!
 Go - re do - lje je - dan dva, ma - li smo i ti i ja!
 I ve - se - lo po - i - graj, ho - pa cu - pa ho - pa haj!

Slika 7. Notni zapis pjesme *Male ruke*

Primjena aktivnosti u kojima pokret te aktivno sudjelovanje imaju važnu ulogu, kod djece rodi većim plodom te ih potiče i ohrabruje na daljnje aktivno sudjelovanje. Također, ċeste promjene te primjena razliċitih vrsta aktivnosti vrlo su pogodne za

romsku djecu, čija se pažnja i koncentracija na određene podražaje, zadržavaju kraće nego li kod djece većinskog stanovništva.

5.4.2.3. Opservacija druge radionice

Druga glazbena radionica za predškolsku djecu održana je 25. travnja s početkom u 15:00 h. Na samom početku radionice, na zahtjev djece, zajednički smo otpjevali pjesmu *Hej, bok kako si ti?* koju su djeca naučila na prvoj radionici. Zanimljivo je kako dvojica dječaka, koji nisu bili prisutni na prvoj radionici, naučila pjesmicu samostalno, slušajući ostalu djecu. Učiteljica je spomenula kako su djeca u tjednu nakon prve radionice, samostalno, svaki dan, tražila da se izvođenje pjesme te je upravo učestalo ponavljanje razlog zbog kojeg je sada već izvode vrlo tečno, bez ikakvih poteškoća. Nakon kratkog razgovora o dijelovima tijela, djecu smo naučili pjesmu *Glava, ramena, koljena i stopala*. Već kod našeg prvog izvođenja, djeca su se priključila izvedbi što je sugeriralo kako im je pjesma poznata od ranije. Kako bismo motivirali djecu za izvođenje te im pjesma ne bi bila dosadna, nekoliko smo puta u izvođenju promijenili tempo te smo je izvodili od vrlo sporog do vrlo brzog tempa. Ovakav tip izvođenja jako im se svidio te smo se zajednički nekoliko puta i pogubili u pjevanju i dobro, sami sebi, nasmijali. Pjesmu smo ponovili nekoliko puta, a onda zajednički izradili i zalijepili sličice na naš pano. Za nastavak radionice djeci smo pripremili igru *Kako izgleda čudovište?* u kojoj su na pripremljeni lik čudovišta, lijepili dijelove lica i glave. Djeca su navedenu igru prihvatila odlično što su nam sugerirali njihova zaokupiranost igrom te izrazi lica.

Brojalicu *Prste ima ruka svaka* pretvorili smo u pjesmu. Djeca su i ovu brojalicu, poput prve pjesme, znali od ranije te smo zaključili kako bi njezino učenje, u obliku pjesme, izazvalo veći interes, čime bi izbjegli monotoniju i dosadu.

Kod brojalice *Pet malih mačića*, djeca su pokazala veliki interes i želju za njezinim učenjem te su istu usvojili u jako brzom roku. Priča o mačićima vrlo ih je zainteresirala te su je rado izvodili uz ponavljanje radnji prstićima. Brzom učenju brojalice svakako ide u prilog i to što sadrži, njima puno poznatih riječi koje se često ponavljaju.

Sluško je dočekan s veseljem. Već su na prve taktove uvodne špice djeca počela cupkati i njihati se u poznatom ritmu. Svaki ih primjer veseli te vole učiti slušanjem. U primjeru kod kojeg znaju odgovor već nakon nekoliko sekundi slušanja teško ostaju mirni te često ne slušaju primjer do kraja, već dižu ruke još za vrijeme njegova trajanja. U dva navrata, kada su slušni primjeri zahtijevali prepoznavanje vrste ptica prema njihovom glasanju, djeca nisu mogla i znala raspoznati o kojim se vrstama radi. No, ostale životinje djeca su prepoznala bez ikakvog problema.

Za kraj radionice, s djecom smo učili pjesmu *Male ruke*. Ova je pjesma kod djece bila prihvaćena sa smijehom i veseljem. Iako smo je izvodili samo nekoliko puta uz primjenu pokreta, djeca su je vrlo brzo naučila. U izvođenju pokreta, djeca su imala problema s određivanjem lijeve i desne strane, dok su, što se tiče teksta, najteže naučila treću kiticu pjesme, koja sadrži i najzahtjevniji tekst. Radionica je završila u 16 sati i 50 minuta.

5.4.3. Treća radionica: *Higijena je pola zdravlja*

5.4.3.1. Priprema za treću radionicu

Naziv radionice	Ishodi	Pjesme/ brojalice	Riječi koje će naučiti
3. radionica: Higijena je pola zdravlja	Dijete će: <ul style="list-style-type: none"> • jačati i razvijati govor i vokabular • upoznati se s higijenskim navikama (što su higijenske navike, zašto ih je potrebno znati...) • upoznati se s novim riječima 	1) pjesma: <i>Ovako se peru ruke</i> 2) brojalice: <i>Ruke</i>	<ul style="list-style-type: none"> • u pjesmici i brojatici naučit će riječi: <i>ruke, zubi, prati zube, kosa, češljati kosu, ruka, ruke, čiste ruke, voda, sapun, četkica, pasta za zube</i> • kroz slušne primjere naučit

	<ul style="list-style-type: none"> ● uvođenjem pokreta u pjesme, razvijati motoriku ● razvijati sluh i slušne sposobnosti ● razvijati glazbeni sluh i pjevačke sposobnosti ● razvijati logično razmišljanje, promišljanje i zaključivanje ● razvijati osjećaj za ritam ● razvijati motoriku primjenom igre 	<p>3) slušni primjeri: <i>Patuljak</i> <i>Sluško i tajna vrata:</i> MORE: Val po val VJETAR: Ode šesir moj!</p>	<p>će riječi: <i>more, val,</i> <i>vjetar, šesir</i></p>
--	--	---	--

Tablica 3. Priprema za radionicu *Higijena je pola zdravlja*

Početak radionice namijenjen je ponavljanju brojalice *Prste ima ruka svaka* s težnjom njezina povezivanja s temom treće radionice. Uz pomoć patuljka Sluška, koji će nam šapnuti kako i on ima svoje ruke te bi i on želio zajedno s nama ponoviti brojalicu, oprat ćemo ruke. Sluško će zatražiti da mu operemo ruke. Iz razgovora koji ćemo voditi sa Sluškom, djeca će saznati da je Sluško želio oprati ruke jer su mu bile prljave i znojne. Zamolit ćemo ga da djeci objasni način na koji se peru ruke, a on će tada, uz pomoć, izrecitirati brojalicu *Ruke*.

Ruke

Da-bi či-ste bi-le mo-je ru-ke mi-le, od sa-da u mo-du u-vo-dim to-plu vo-du.

5
Da bi či-ste bi-le mo-je ru-ke mi-le sa-pun ze-le-ni i - li bije-li sa-da me ve-se-li.

Slika 8. Notni zapis brojalice Ruke

U nastavku, tu ćemo istu brojalicu naučiti i predškolarce te ju zajednički izvesti. Poslije učenja recitacije, s djecom ćemo porazgovarati o higijeni kao i o njihovim higijenskim navikama te ih razgovorom, dovesti do zaključka zašto je bitno održavati svoju higijenu. Također, zamolit ćemo ih da demonstriraju neke svoje higijenske navike poput pranja zubi ili češljanja kose. Tada ćemo opet uključiti Sluška i upitati ga zna li on neku pjesmu o higijenskim navikama. U nastavku radionice, zajednički ćemo djecu upoznati s pjesmom *Ovako se peru ruke*. Svakako ćemo pjesmicu najprije izvoditi kao brojalicu učeći samo tekst i pokrete, no kasnije, kada djeca usvoje tekst pjesmice, u izvedbu ćemo uključiti i pjevanje. Također, pjesmu ćemo pjevati uz matricu s YouTube-a kako bi izvođenje djeci bilo lakše i zanimljivije.

Nakon pjevanog djela radionice, započet ćemo slušni dio radionice. Za početak, ispričat ćemo djeci kako nas jako zanima gdje je Sluško naučio sve o higijenskim navikama te ih upitati žele li taj svijet otkriti zajedno s nama. Prvi slušni primjer *Val po val*¹⁵, otkrit će da je to bilo na moru, a drugi, *Ode šešir moj*¹⁶, da se to dogodilo onda kada je puhao snažan vjetar koji mu je odnio šešir te izmiješao tu dugu, bujnu kosu.

¹⁵ Serijal radijskih igara- Patuljak Sluško i tajna vrata: Val po val. Dostupno na linku: <https://soundcloud.com/user-757614754/patuljak-slusko-i-tajna-vrata-val-po-val?in=user-757614754/sets/gle-tko-to-slusa-radio-igre-za-bebe> (pristup na dan: 25.6.2023.)

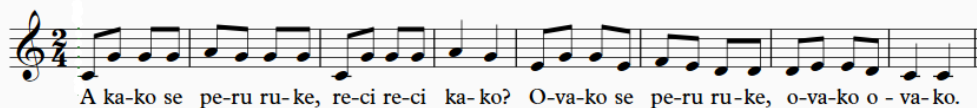
¹⁶ Serijal radijskih igara- Patuljak Sluško i tajna vrata: Ode šešir moj. Dostupno na linku: <https://soundcloud.com/user-757614754/patuljak-slusko-i-tajna-vrata-ode-sesir-moj?in=user-757614754/sets/gle-tko-to-slusa-radio-igre-za-bebe> (pristup na dan: 25.6.2023.)

Spominjući ljeto, s djecom bismo popričali o aktivnostima koje možemo raditi ljeti. Sigurni smo kako će, osim odlaska na more i plivanja, puno njih spomenuti i igru na otvorenom. Najpoznatija, stara, igra na otvorenom jest *Školica* koju ćemo kasnije i odigrati s djecom na livadi pokraj škole (ako bude lijepo vrijeme) podijelivši se u dvije grupe. Svaka će grupa dobiti jednak raspored polja za skakanje školice, a pobjednik će biti ona grupa čiji će svi članovi završiti zadatak.

5.4.3.2. Utjecaj stvarne situacije na pripremu treće radionice

Kod pripreme treće radionice veliki utjecaj na formiranje i biranje aktivnosti imale su prethodne održane, dvije radionice. Poučeni iskustvom prve radionice, u drugu smo uveli veći broj pjesama s obzirom da djeca bolje reagiraju i pamte tekstove predstavljene melodijom. Kako djeca ne bi bila preopterećena količinom pjesama te ih počeka brkati, u trećoj smo radionici prvotno odlučili upotrijebiti samo jednu pjesmu i jednu brojalicu. Odabrana brojalica *Ruke*, sastoji se od dvije strofe. Unutar strofa dolazi do ponavljanja određenih stihova koji će olakšati njezino pamćenje i usvajanje. Tijekom razmišljanja o izvedbi pjesme *Ovako se peru zubi*, odlučili smo kako prvotna ideja izvođenja uz glazbu s Youtube-a, ne bi u tolikoj mjeri bila korisna kao njezino izvođenje *a capella*. Naime, glazba s Youtube-a omela bi pažnju i koncentraciju djece, gdje bi se ona u većoj mjeri usredotočila na samu glazbu, a ne i tekst pjesme, odnosno riječi koje trebaju usvojiti. Isto tako, pjesmu *Ovako se peru zubi* zamijenili smo pjesmom *A kako se peru ruke*. Iako je riječ o promjeni samo nekoliko riječi unutar pjesme, melodija ove *A kako se peru ruke* činila se lakšom za učenje i usvajanje.

A kako se peru ruke?

Slika 9. Notni zapis pjesme *A kako se peru ruke?*

U prošlu smo radionicu uveli i malu brojalicu/ igru ručicama *Pet malih mačića* koja je bila odlično prihvaćena od strane djece te su je naučila s lakoćom. Kako bi potaknuli daljnji napredak u usvajanju novih riječi te razvoj fine motorike, u treću smo radionicu uveli još jednu brojalicu/ igru ručicama, *Striček pekar*. Također, na inicijativu djece, koja od prve radionice traže da radimo nešto olovkom, uveli smo dvije dodatne aktivnosti rada olovkom koje potiču razvoj mikromotorike djece. S obzirom da djeca često svojim ponašanjem zahtijevaju promjene aktivnosti, u radionicu smo uklopili i dodatne dvije igre/aktivnosti: *Higijenski memori* te *Što zubi vole?*. Radi se o dvije vrlo jednostavne, a zanimljive i lagane igre za djecu predškolskog uzrasta. Prema dosadašnjem stečenom iskustvu u radu s ovom djecom, činilo nam se kako će je odlično prihvatiti te dodatno naučiti neke riječ, a one već naučene, još bolje usvojiti.

5.4.3.3. Opservacija treće radionice

Treća radionica održana je 9.svibnja, te je trajala dva sata i petnaest minuta, odnosno od 15 do 17 i 15 h. Kao i svakog puta, djeca su nas dočekala osmijehom ispunjenim licima i odmah upitala što ćemo raditi te hoćemo li ponoviti pjesme iz prošle radionice. Zbog manjih poteškoća, treća radionica nije održana planiranog datuma, već tjedan dana kasnije. Svakako treba naglasiti kako ni u periodu od dva tjedna razlike između radionica, djeca nisu zaboravila sve što smo radili na drugoj radionici. Dapače, kada smo krenuli s provođenjem aktivnosti te djecu željeli naučiti novu brojalicu/ igru s ručicama *Striček pekar*, djeca su odmah upitala hoćemo li ponoviti

i *Pet malih mačića*. Iznenađila nas je količina upamćenih riječi iz brojalice kao i lakoća te tečnost s kojom su je izgovarali. Nakon kratkog ponavljanja brojalice te dijelova tijela koje smo naučili na prošloj radionici, s djecom smo pričali o higijeni. Zamolili samo učiteljicu/tetu Barbaru da tog dana ne peru zube nakon ručka u predškoli, već da ih zajedno operemo tijekom radionice. Kako bih potaknuli djecu na sudjelovanje u radionici, rekli smo im kako je patuljak Sluško izrazio želju da danas cijelu radionicu sjedi s nama i gleda što ćemo raditi. Djeca su se odmah razveselila te su međusobnim razgovorom zaključila kako bi Sluško, zbog svoje bujne i guste kose, trebao posjetiti frizera. Pranje zubiju bila je prva tema razgovora o higijeni koju su započela djeca sama. Naime, na spominjanje higijene, djeca su se nadovezala konstatacijom kako je pranje zubi vrlo važno te da zube treba prati više puta dnevno. Također su rekli kako oni zube peru i u predškoli, nakon ručka, no danas ih još nisu oprali. Iako smo aktivnosti i samo pranje zubi isplanirali za kasniji dio radionice, djeca su na neki način započetim razgovorom o pranju zubi samostalno potaknula i odredila daljnji tijek radionice. U pranju zubi, djeci se pridružio i Sluško koji je sa svojom, doduše prevelikom i papirnatom četkicom, također četkao zubiće. Ovom svojom radnjom Sluško je veoma razveselio i nasmijao djecu. Za nastavak radionice osmislili smo igru *Što vole zubi?* kako bi se djeca upoznala s štetnim namirnicama, čija prekomjerna konzumacija, dovodi do kvarenja zubi.

Nakon pranja zubi i igre, na redu su došle ruke. Za početak, djecu smo željeli naučiti brojalicu *Ruke*, no njeno usvajanje nije proteklo baš najbolje. Naime, nakon nekoliko ponavljanja, djeca su rekla kako im se brojalica ne sviđa te su odbijali daljnje učenje. Razlog tome svakako je mala nezainteresiranost te pospanost s kojom su djeca, kako navodi učiteljica, već nekoliko dana dolazila u školu. Dakako, mogući uzrok težeg usvajanja brojalice, a koji dovodi do gubitka interesa, može biti i zahtjevnost iste te ne poznavanje i razumijevanje riječi koje ona sadrži. Tijekom procesa pranja ruku, u kojem nam se opet pridružio i Sluško, brojalicu *Ruke* ponovili smo nekoliko puta ne bi li im možda, barem manjim dijelom, ostala upamćena.

Kako smo shvatili da su djeca pomalo umorna te im je na trenutke bilo teško sudjelovati u aktivnostima, izvedbu pjesme *A kako se peru ruke?*, preselili smo na tepih koji se nalazi u donjem dijelu učionice. Na njemu smo učili kako se peru ruke i zubi, mije lice, pije voda i češlja kosa. Usvajanje pjesmice teklo je puno brže i lakše

od učenja brojalice. Zaključili smo kako su razlozi toga sadržavanje melodije, odnosno pjevnost teksta, te pokret koji pokušavamo uvesti u svaku pjesmu. Također, u tom se trenutku samostalno nametnula misao kako su većinom pjesme te koje potiču bolje i lakše usvajanje riječ, osobito onih nepoznatih.

Nakon usvajanja pjesme, s djecom smo navedenu, istu, tijekom radionice ponovili još dva puta, no zbog umora i moguće iscrpljenosti, djeca nisu više pokazivala isti interes za njezinim izvođenjem.

Kako bi se malo odmorila, djeci smo za daljnji rad pripremili zadatke za rad s olovkom. U prethodnim radionicama, djeca su tražila da nešto radimo i s olovkom. Kako bismo pobudili daljnji interes za rad i učenje, ovog smo im puta odlučili ispuniti želju. Izradom zadataka, djeca su bila spremna za, po njima, najbolji dio radionice koji su od početka s radošću iščekivali, Sluškovu slušnu pustolovinu. Od dva pripremljena slušna primjera, djeca su iz zagonetke mogla iščitati samo jedan. Naime, većina se djece do sad nije susrela s morem, iako su znali da u njemu žive ribice, školjke i ostala stvorenja. Iz tog razloga, djeca iz priložene zagonetke nisu mogla zaključiti koji odgovor ona traži. U drugom primjer, nekolicina je djece zbog primjene šuštanja te fijuka odmah shvatila kako se radi o vjetru. Iako nisu znali odgovor na prvu zagonetku, djeca su tražila da im oba primjera pustimo još jedanput. Patuljak Skuško im je prirastao srcu, često pitaju za njega, pjevuše uz njegov glas u uvodnim i završnim špicama, smiju se njegovom glasu i radnjama, no najviše vole učiti o novim životinjama, stvarima i pojavama koje on donosi u svojim pustolovinama.

5.4.4. Četvrta radionica: “*Obitelj Grizlić*”

5.4.4.1. Priprema za četvrtu radionicu

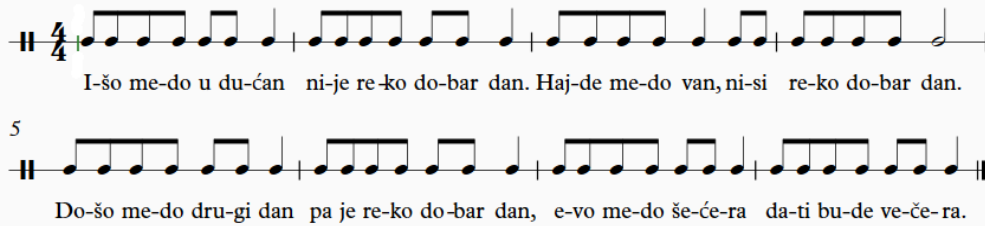
Naziv radionice	Ishodi	Pjesme/ brojalice	Riječi koje će naučiti
4. radionica- „Obitelj Grizlić“ (Medvjeda večera)	Dijete će:	1) brojalice: <i>Iš' o medo u dućan, Osam</i>	• u brojalicama i pjesmici naučit će ove

	<ul style="list-style-type: none"> ● razvijati govor i jačati vokabular ● naučiti pazorno slušati priču ● upoznati se s novim riječima poput: medo, večera, šećer, med... ● razvijati sluh i slušne sposobnosti ● razvijati logično razmišljanje i zaključivanje ● razvijati finu motoriku izrađivanjem makete ● naučiti boje te ih primijeniti u izrađivanju makete ● razvijati glazbeni sluh ● razvijati glazbene i pjevačke vještine ● razvijati motoriku primjenom igre 	<p><i>je sati, Pusa</i> (spojene u priču)</p> <p>2) slušni primjeri: <i>Patuljak</i> <i>Sluško i tajna vrata:</i> KIŠA- To što pada s neba SOVA- Hu Huuuu</p>	<p>riječi: <i>dobar dan, medo, dan, šećer, večera, pusa, mama, tata, spati/spavati</i></p> <p>-kroz slušne primjere će naučiti riječi: <i>kiša, kišobran, miš, noć, sova</i></p>
--	---	---	--

Tablica 4. Priprema za radionicu *Obitelj Grizlić*

Središnji dio prostora u kojem će se održavati radionica oslobodit ćemo od stolica i stolova te postavljati jastuke kako bi učenici mogli sjesti na pod. Za početak, djeci ćemo ispričati priču sastavljenu od tri brojalice: *Iš'o medo u dućan*, *Osam je sati* te *Pusa mami*. Te ćemo brojalice sklopiti o priču o obitelji Grizlić, odnosno medvjedojoj obitelji koja živi na kraju velike, zelene šume. Također, posljednjoj brojalici (*Pusa mami*) dodat ćemo melodiju te ćemo je s djecom naučiti i pjevati. Ta će se pjesma u priči pojaviti na samom kraju, u trenutku kada će obitelji Grizlić leći spavati.

Iš'o medo u dućan

I-šo me-do u du-ćan ni-je re-ko do-bar dan. Haj-de me-do van, ni-si re-ko do-bar dan.
Do-šo me-do dru-gi dan pa je re-ko do-bar dan, e-vo me-do še-će-ra da-ti bu-de ve-će-ra.

Slika 10. Notni zapis brojalice Iš'o medo u dućan

Pusa mami, pusa tati

Pu-sa ma - mi! Pu-sa ta - ti! De - set je sa - ti, i-dem spa - ti!

Slika 11. Notni zapis pjesme Pusa mami, pusa tati

U samu priču uklopit ćemo i slušne primjere patuljka Sluška. Kako bi se uklopili u temu radionice, odabrali smo primjere *kiše*¹⁷ i *sove*¹⁸. Oni će zapravo djeci biti predstavljeni nakon priče, kao glazbeno-slušni dodatak. Najprije ćemo razgovarati o događajima iz šume za koje misle da su se događali nakon što je obitelji Grizlić zaspala kao i životinjama koje su se tada mogle čuti u šumi. Nakon što ponude svoje odgovore, pustiti ćemo im slušne primjere kiše i sove kako bi sami otkrili točne odgovore. Nakon što odslušaju priču i primjere, na stolovima koje smo maknuli iz središnjeg djela, čekat će ih iz kartona izrezani dijelovi kuće i drveća koje će oni morati obojati. Zapravo ćemo od tih dijelova izraditi veselu šumu s kućom obitelji Grizlić. Svaki će predškolarac, prema svojoj želji, obojati neki dio šume ili kuće te ćemo sve dijelove spojiti u maketu.

Kada izradimo maketu, svako će dijete izreći jednu riječ koje se sjeća da je bila izgovorena u priči, a neke od njih ćemo zalijepiti na zid učionice. One će, poput ostalih zalijepljenih sličica, služiti kao podsjetnici za sljedeću radionicu na kojoj ćemo ponoviti sve dosad naučene riječi.

Na kraju radionice odigrat ćemo igru *Veseli špageti*. Cilj igre jest, kroz sliku koja prikazuje usta dječaka ili djevojčice, na okrugli valjak što prije namotati šarene špagete (niti vune).

5.4.4.2. Utjecaj prijašnjih radionica na pripremu četvrte

Poučeni iskustvom prijašnjih radionica, odlučili smo u tijek četvrte radionice uklopiti još jednu pjesmu o medi.

¹⁷ Serijal radijskih igara- Patuljak Sluško i tajna vrata: To što pada s neba. Dostupno na linku: <https://soundcloud.com/user-757614754/gle-tko-to-slu-a-ki-a?in=user-757614754/sets/gle-tko-to-slusa-radio-igre-za-bebe> (pristup na dan: 25.6.2023.)

¹⁸ Serijal radijskih igara- Patuljak Sluško i tajna vrata: Hu HUUU. Dostupno na linku: <https://soundcloud.com/user-757614754/radioteatar-patuljak-slusko-i-tajna-vrata-hu-huuu?in=user-757614754/sets/gle-tko-to-slusa-radio-igre-za-bebe> (pristup na dan: 25.6.2023.)

Medo

Sta-ri me-do gle da, tra-ži sla-tkog me-da. Tra-ži zre-lu kru-šku, da o-sla-di nju-šku.

Slika 12. Notni zapis pjesme Medo

Unazad tri održane radionice, shvatili smo kako djeca najbolje reaguju na pjesme te se njihovom primjenom postiže veći učinak u usvajanju riječ negoli brojalicama. Često učenje i upamćivanje brojalica djeci predstavlja problem te gube interes i želju za radom, dok primjena pjesama, s druge strane potiče zainteresiranost, veselje i zadovoljstvo djece. Kod ponavljanja sadržaja svake radionice, djeca se uvijek najprije sijete pjesama koje smo na prethodnim radionicama učili, dok se tijekom učenih brojalica ponekad uopće ne sjećaju. Kako bih otkrili razloge ovakvih ishoda, odlučili smo pjesmicu *Medo* djeci najprije predstaviti u obliku pjesme, a kasnije kada usvoje riječi iste, pretvoriti je u brojalicu, odnosno ritmičko izgovaranje teksta. Svakako treba naglasiti kako je originalna forma pjesmice *Medo* upravo napisana u stilu brojalice, no dodavši joj melodiju, odlučili smo je pretvoriti u pjesmu te je u tom obliku predstaviti djeci.

5.4.4.3. Opservacija četvrte radionice

Četvrta radionica održana je 15. svibnja, u dva navrata, te je njezinu provođenju sudjelovalo devetero djece. Prvi dio radionice trajao je od 9 sati i 45 minuta do 10 sati i 55 minuta, dok je drugi dio započeo u 11 sati i 10 minuta, a završio u 11 sati i 55 minuta. Naime, radionica je bila prekinuta zbog priredbe povodom Majčina dana koju su organizirali učenici četvrtih razreda škole kako bi se uz pripremljene recitacije i pjesme, predstavili najmlađima.

Na početku radionice djeca su pokazala male poteškoće u prisjećanju sadržaja kojeg smo obrađivali na prošloj radionici. No, uz malu pomoć sjetili su se pjesme *A kako se peru ruke* te smo istu, na njihov zahtjev i ponovili. Nekolicina djece je pjesmu znala već vrlo tečno otpjevati te ponoviti redosljed kojim smo istu izvodili, dok je nekolicinu trebalo podsjetiti na sami tijek pjesme. Nakon pjesme, djeca su odlučila da žele ponoviti i brojalicu *Pet malih mačića*. Smatramo kako je upravo ova brojlica, uz *Stričeka pekara*, najveći „hit“ svih radionica. Naime, unutar svake radionice djeca traže da navedenu brojalicu ponavljamo i do nekoliko puta. Navedenu brojalicu djeca su tada već izgovaraju s tolikom tečnošću i lakoćom. Kod daljnjeg ponavljanja, jedna nas je stvar uvelike razveselila i iznenadila. Kada smo na početku upitali koje smo sve nove riječi naučili, jedna je učenica spomenula riječ *more*. Zanimljivo je kako na prethodnoj radionici djeca, kod Sluškovih slušnih primjera, nisu prepoznala onaj koji je dočaravao *more*, no jedna je djevojčica ipak navedenu riječ upamtila.

U daljnjem tijeku radionice, djeci smo ispričali pripremljenu priču o obitelji Grizlić. Ona je bila vrlo dobro prihvaćena te vrlo zanimljiva iako smo neke dijelove priče morali izmijeniti ili prepričati koristeći jednostavniji vokabular kako bi je djeca razumjela. Sama priča temeljila se na četiri brojalice od kojih smo neke, dodavši im melodiju, pretvorili u pjesme. Djeca su odmah primijetila kako je jedna od brojlica koje smo koristili za priču, *Iš o medo u dućan*. Navedenu brojalicu djeca su znala od ranije. Obje pjesme iz priče bile su odlično prihvaćene, osobito ona *Pusa mami*. Učenje pjesama bilo je lako te su ih djeca naučila dosta brzo i tečno. Nakon nekoliko ponavljanja pjesme *Stari medo*, zahtijevali smo da nam izrecitiraju brojalicu *Išo medo*, koju su prepoznali u priči. Kako bismo potaknuli učenje brojlica, kod kojih smo u ranijim radionicama uočili probleme kod usvajanja, zamolili sam djecu da pjesmu *Stari medo* izrecitiraju poput one *Išo medo*. Nakon što su je izrekli, tražili su da je otpjevamo te da je i samo tako izvodimo dalje jer, po njima, samo golo izgovaranje teksta u ritmu nije u tolikoj mjeri zabavno.

Sluškovi slušni primjeri ovog puta nisu izazvali veliku radost. Razlog tome može biti umor i nedostatak koncentracije zbog čega nisu u tolikoj mjeri bili u mogućnosti fokusirati se na Sluška i njegove avanture. Također, možda smo i mi sami krivci što smo primjere ostavili za kraj, smatrajući kako će ih oni razbuditi te podići zainteresiranost i atmosferu grupe. Primijetili smo kako ih je već sama glazba iz

uvoda pomalo dekoncentrirala te su počeli pjevušiti, cupkati i međusobno razgovarati, ne slušajući što Sluško govori. Jedna djevojčica upamtila je kako Sluško u svakom primjeru izgovara riječ *Slušajte* što je nju navelo da istu, kroz oba primjera, ponavlja. Primjer *kiše* stvarao je djeci manje poteškoće te je navedenu pojavi prepoznao samo jedan dječak. Iako se u zagonetci koju izgovara Sluško spominje kišobran, djeca su njega povezivala sa snijegom i vjetrom. U slušnom primjeru sa *sovom*, nekolicina djece je pokazivala poteškoće u prisjećanju imena ptice, dok su je ostali zamijenili s pticom *kukavicom* zbog sličnosti u glasanju.

5.4.5. Peta radionica: *Ponavljačica*

5.4.5.1. Priprema za petu radionicu

Naziv radionice	Ishodi	Pjesmice/brojalice/ slušni primjeri	Riječi koje će naučiti
5. radionica- Ponavljačica	<p>Dijete će:</p> <ul style="list-style-type: none"> ponoviti i utvrditi naučene riječi iz prethodnih radionica ponoviti i utvrditi naučene pjesme razvijati sluh i slušne sposobnosti slikovito prepoznavati naučene riječi 	<p>1) pjesmice i brojalice iz prethodnih radionica</p> <p>2) slušni primjer: <i>Patuljak Sluško i tajna vrata: VIOLINA- Što to tako divno svira?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ponavljanje riječi iz prethodnih radionica nove riječi: <i>instrument, violina, klavir, bubanj, sviranje</i> slušnim primjerom naučiti će riječi: <i>violina, sviranje</i>

	<ul style="list-style-type: none"> ● upoznati se s glazbenim instrumentima ● razvijati motoriku (ponavljanje pokreta uz pjesmice) ● razvijati finu motoriku (izrađivanje instrumenata) ● razvijati pjevačke i sviračke sposobnosti ● razvijati glazbeni sluh ● likovno se izraziti 		
--	--	--	--

Tablica 5. Priprema za radionicu *Ponavljačicu*

Radionica će opet (kao i ona prva) započeti s pjesmom *Hej, bok, kako si ti?* s kojom bismo, osim ponavljanja riječi, u razredu pokrenuli igru i veselu atmosferu. Nakon izvođenja, pomoću sličica s zida, s djecom bismo ponovili sve pozdrave koje smo naučili. Naravno, nekih pozdrava djeca će se više i bolje sjećati od ostalih, što je sasvim u redu. Nadalje, nakon ponavljanja pozdrava, ponoviti ćemo i dijelove tijela, ali na način da se ovaj put djeca probaju prisjetiti pjesama ili brojalica pomoću kojih smo učili dijelove tijela. Zatim, poslije ponavljanja jedne ili više pjesama o dijelovima tijela, s njima ćemo odigrati igru *Gdje me vidiš?*. Naime, nabrajat ćemo dijelove tijela, a djeca, će na zidu sa sličicama, pokazivati gdje su ti dijelovi smješteni. Nakon ponavljanja riječi i pjesama te brojalica s prvih dviju radionica,

radit ćemo posljednjih slušni primjer *Što to tako divno svira?*¹⁹ Opet ćemo tražiti „pomoć“ patuljka Sluška koji će nas pričom uvesti u slušni primjer. Kada djeca pogode o kojem je instrumentu riječ, na YouTube-u ćemo gledati video kako bi shvatili čime se i na koji način svira violina. Tada ćemo razgovorom utvrditi koji su nam dijelovi tijela potrebni kako bismo mogli svirati violinu. Također, instrument ćemo donijeti na radionicu te će ga djeca moći probati držati i svirati. Osim s violinom, djecu ćemo primjenom YouTube videa, upoznati i s klavirom te bubnjem. Tu ćemo također raspravljati koji su nam dijelovi tijela potrebni kako bi ih mogli svirati.

Poslije upoznavanja instrumenata, izrađivati ćemo svoje. Radit ćemo male kastanjete od čepova boca te kartona. U tijeku izrade udaraljki, djeca će sigurno zaprljati ruke što će nam koristiti kako bi ponovili higijenske navike. Kada budu gotove, udaraljka će popratiti pjevanje pjesama i brojalica te uz ponavljanje riječi, razvijati motoriku. U trenutku kada djeca budu sigurna u samostalno izvođenje pjesmi udaraljka uz pjevanje, pridružiti ćemo im se pjevajući i svirajući violinu. Time ćemo završiti radionicu.

5.4.5.2. Utjecaj održanih radionica na formiranje pete radionice

U nekoliko navrata, djeca su nas upitala hoćemo li na radionicu donijeti violinu pa smo tako odlučili kako bi peta, posljednja radionica, mogla biti odlična za upoznavanja s violinom, ali možda još pokojim instrumentom. No, najprije ćemo s djecom ponoviti pjesmicu *Hej, bok* te pozdrave koje smo naučili. Sličice koje dočaravaju određeni pozdrav tek ćemo sada staviti na ploču s ostalim slikama. Iako smo sličice imali pripremljene odmah na prvoj radionici, nismo željeli djecu preopteretiti s količinom riječi koje trebaju upamtiti. Igru *Gdje me vidiš* nadovezat ću na igru memori koji smo igrali u sklopu treće radionice. Ovim igrama ponoviti ćemo dijelove tijela, ali i higijenske navike te dijelove tijela za koje se one vežu. Upoznavanje s violinom započet ćemo sa Sluškovim primjerom *Što to tako divno*

¹⁹ Serijal radijskih igara- Patuljak Sluško i tajna vrata: Što to tako divno svira? Dostupno na linku: <https://soundcloud.com/user-757614754/patuljak-slusko-i-tajna-vrata-sto-to-tako-divno-svira?in=user-757614754/sets/gle-ko-to-slusa-radio-igre-za-bebe> (Pristup na dan: 25.6.2023.)

svira?. Nakon primjera, djeci ćemo pokazati kako violina izgleda, od čega je napravljena te kako se svira. Svatko će imati priliku obojati i ukrasiti svoju violinu, dok ćemo mi za radionicu pripremiti nekoliko kartonskih kako bi djeca mogla oponašati slavne violiniste tijekom slušanja glazbe. U nastavku radionice pogledat ćemo crtić o glazbenim instrumentima te ću na taj način djecu upoznati s još ponekim instrumentom. Prema do sad stečenom iskustvu, shvatili smo kako djeca puno riječi upijaju kroz animirane filmove pa smatramo kako će, uz gledanje crtića, djeca bolje uapmtiti nazive instrumenata. Također, djeci ćemo pomoći da izrade svoje udaraljke kako bi ih u budućnosti mogla koristiti kod učenja i izvođenja pjesama.

Pred sam kraj radionice, ako ostane vremena, djecu bismo željeli naučiti igru *Čvorak*. Smatramo kako će uživati u izvođenju iste te kako će istu igrati i u budućnosti. Igre kao i pjesme popraćene pokretom do sad su budile veliko zanimanje kod djece te su ih ona vrlo rado izvodila. Smatramo kako će ih izvođenje ove igre također veseliti te će tražiti njezino ponavljanje.

5.4.5.3. Opservacija pete radionice

Peta radionica održana je 23.svibnja, u vremenskom periodu od 15 do 17 i 15 sati. Na radionici je ovog puta bilo prisutno jedanaestero djece. Analizom podataka sa svih radionica, uvidjeli smo kako djevojčica Tina, nije bila prisutna ni na jednoj radionici, dok je Rahela bila prisutna na jednoj od pet radionica.

Početak radionice bio je namijenjen za ponavljanje pjesama i sadržaja kojeg smo do sada naučili. Upitom kojih se pjesama najradije i najbolje sjećaju, a da smo ih zajednički radili, svi su u jedan glas odgovorili *Pet malih mačića*. Iako je riječ o brojalici, a ne pjesmi, ostali smo iznenađeni koliki je interes i zadovoljstvo potaknula ova brojalica koja u prvotnom planu, nije bila uvrštena u pripremu radionice. Osim navedene, s djecom smo ponovili i brojalicu *Striček pekar* te pjesme *Hej, bok kako si ti?*, *Male ruke*, *Pusa mami*, *Stari medo*, *A kako se peru ruke* te *Glava, ramena, koljena i stopala*. Tijekom izvođenja pjesama, ostali smo ugodno iznenađeni jer djeca ni jednu od naučenih pjesama, nisu zaboravila. Pjesmu *Male ruke* izvodili smo pokretom što djecu svakog puta vrlo obraduje i motivira za daljnji rad. Također,

tražili su da ponavljamo i pjesme *Pusa mami i Stari medo* na što smo, uvidjevši kako vole izvoditi pokrete, uveli neke kretnje kako bi izvođenje pjesama bilo zanimljivije.

Potaknuti saznavjem kako djeca bolje pamte i usvajaju pjesme koje sadrže pokrete ili koreografije, odlučili smo ih naučiti igru *Čvorak*. Iznenadila nas je brzina usvajanja riječi navedene brojalice kao i lakoća izvođenja iste. Naime, ova je igra potakla tolik interes da smo je izvodili punih pola sata bez pauze, negodovanja ili bilo kakvih žaljenja.

Sluško je i ovog puta izazvao veliko veselje svojom pojavom. U slušnom primjeru naziva *Što to tako divno svira*, djeca su odmah odgonetnula kako je u primjeru riječ o violini. Iako su se s violinom već susreli i ranije, bili su očarani kako divno violina zvuči. Kako bi dobili potpun dojam violine, na radionicu smo odlučili donijeti pravu violinu te im istu i zasvirati. Zajednički smo, oni pjevajući i svirajući, izvodili pjesme *Muhara, Visibaba mala i Kiša pada*. Nakon pjevanja te slikanja i ukrašavanja svojih violina, djeci smo dozvolili da probaju zasvirati pravu violinu što ih je „oborilo s nogu“ jer se do sad nisu imali prilike susresti s bilo kakvim instrumentom. Za uspomenu, izradili smo im i kartonsku violinu koju oni mogu svakodnevno zasvirati uz neki video s YouTube-a.

Osim violine, na petoj smo se radionici pričali o još nekoliko instrumenata. Najprije smo nekolicinu njih upoznali kroz crtić, dok su za neke poput klavira i gitare, djeca znala i od ranije. U crtiću je bio i prikazan način na koji se instrumenti bubanj, harmonika i truba sviraju što smo odmah povezali s ponavljanjem dijelova tijela. Na kraju radionice zaigrali smo se izradom udaraljki. Naime, od kartona i čepova izrađivali smo male kastanjete koje će djeca koristiti kod pjevanja i izvođenja pjesama. Nakon što smo ih izradili, i mi smo zapjevali nekoliko pjesama.

5.5. Provjera usvojenosti sadržaja istraživanjem baziranom na igri

Po završetku zadnje radionice provjerili smo razinu usvojenosti obrađivanih riječi kroz istraživanje bazirano na igri. U posebnom kutu razreda na svakoj smo radionici lijepili slike koje su predstavljale riječi koje su obrađivane na pojedinim susretima. Kako bismo provjerili sposobnost i utjecaj glazbe na učenje i usvajanje riječi,

sličicama smo svaki put dodali i jednu sliku riječi koja se nije obrađivala kroz glazbu, već samo spominjala tijekom susreta. Tijekom provjere usvojenosti, djeca su se uz pomoć sličica prisjećala riječi, izraza i fraza koje smo učili na radionicama. Dakako, sva su djeca od ranije bila upoznata s nazivima i sadržajem sličica koje smo tijekom radionica, često ponavljali. Osim sličica, veliku ulogu kod provjere usvojenosti određenih riječi imale su i pjesme. Iako smo s navedenom predškolskom grupom bili upoznati i ranije, nismo bili sigurni hoće li i kako će djeca prihvaćati radionice te reagirati i usvajati njihov sadržaj. U razgovoru s učiteljicom zaključili smo kako su djeca, dolaskom u predškolu, pokazivala velike probleme u razumijevanju i sporazumijevanju na hrvatskom jeziku. U tom je razdoblju veliku ulogu u njihovu obrazovanju imao romski pomagač²⁰, osoba koja je pružila mogućnost komunikacije između učiteljice i djece. Važno je da pomagač razvija pozitivan odnos s djecom i učenicima kako bi se ona osjećala sigurno i ugodno te im dolazak u školu ne bi predstavljao anksiozno iskustvo. Suradnjom učiteljice i romskog pomagača djeca su u razdoblju od osam mjeseci ostvarila zavidne rezultate u poznavanju hrvatskog jezika.

Provjera usvojenosti riječi provedena je na način da je svako dijete zasebno dolazilo za pripremljeni stol kod “kutića” te uz pomoć razgovora i navođenja imenovalo tražene riječi. Iako grupa broji samo trinaestero polaznika, provođenje ispitivanja bilo je koncipirano individualno, samostalno, u svrhu dobivanja objektivnih rezultata. S obzirom kako je provjera usvojenosti riječi djeci bila predstavljena u kontekstu razgovora, većina njih nije pokazivala strah ili tremu, dapače, veliki broj djece samostalno je razgovor započeo pjesmom. Valjalo bi naglasiti i da su djeca, najvjerojatnije zbog jezične barijere, u trenucima kada ne bi znala imenovati traženu riječ imenovala danu riječ na romskom jeziku. Tijek razgovora, odnosno ispitivanja, slijedio je tijekom radionica, a popis od pedesetak riječi bio je koncipiran prema sadržaju. Veliku ulogu u imenovanju riječi imale su slike uz koje su djeca vrlo brzo pronalazila traženu riječ. Osim otkrivanja naziva riječi, ovom se provjerom u najvišoj mjeri propitkivalo da li i u kojoj mjeri djeca razumiju razgovorom postavljen kontekst te mogu li isti povezati s traženom riječi.

²⁰ Romski pomagač: “romski asistent koju svoju profesionalnu ulogu najviše ostvaruje u učionici u pružanju konkretne pomoći učenicima na nastavi, sudjelujući pritom i u organizaciji i izvođenju nastave” (Rus, 2004).

5.5.1. Planiranje i konstrukcija provjere znanja

U istraživanju sudjelovalo je trinaestero djece. Uvidom u evidenciju dolazaka djece na radionice, utvrdili smo da je samo jedanaestero djece bilo redovito u pohađanju radionica, dok je ostalo dvoje prisustvovalo samo jednoj radionici. Iz tog smo razloga odlučili u uzorak uvrstiti jedanaestero djece, što isključuje dvoje djece koja nisu pohađala radionice. Tijekom provjere usvojenosti obrađenih riječi, zapazili smo kako djeca koja nisu prisustvovala radionicama također pokazuju određenih nivo znanja tj. poznavanje određenih riječi koje su se radile kroz glazbu na radionicama pa smo njihove rezultate odlučili prikazati u posebnom dijelu rada.

Odabir riječi koje smo uključili u provjeru znanja napravljen je na temelju nekoliko kriterija:

1. riječi iz slikovnog “kutića”;
2. ključne riječi izdvojene iz pjesama, brojalica i slušnih primjera;
3. riječi s kojima se djeca susreću svakodnevno;
4. riječi s kojima se djeca ne susreću svakodnevno.

Zbrojem svih riječi koje smo s djecom obradili tijekom svih radionica, dobili smo brojku od ukupno 62 riječi. Kako bi djeci olakšali proces provjere usvojenih riječi, odlučili smo smanjiti određen broj riječi primjenom kriterija “opće” poznatosti, odnosno sigurne svakodnevne primjene. Naime, riječi poput *mama, tata, voda, hej/bok* i sl. djeca svakodnevno koriste u komunikaciji s učiteljicom i roditeljima, te smo stoga, iste odlučili isključiti iz istraživanja. Također, iz istraživanja smo izostavili i riječi za koje smo primijetili kako su ih djeca već tijekom radionica vrlo dobro usvojila. Primjeri takvih riječi jesu glagoli *pričati* i *igrati se* te imenice *zubi* i *ruke*. Tako smo procesom selekcije iz istraživanja isključili 12 riječi pa je u procesu provjere usvojenosti ostalo ukupno 50 riječi.

5.5.2. Provjera znanja

Provjera usvojenih riječi odvila se u dva navrata. Prvi dio provjere proveden je u petak, 2. lipnja 2023., no zbog premalo vremena koje se zbog obaveza djece u rasporedu nije moglo produžiti, daljnji smo tijekom procesa provjere usvojenosti odlučili pomaknuti na ponedjeljak, 5. lipnja 2023. Trajanja razgovora s djecom varirala su između 8 i 20 minuta te se iz tog razloga provjera usvojenosti svakako morala održati u dva navrata. Valja spomenuti kako se svaki razgovor snimao u svrhu izrade transkripata. S ciljem očuvanja identiteta djece, unutar transkripata umjesto imena djece koristili su se nadimci.

Tijekom ispitivanja usvojenosti obrađenih riječi, djeca su se u najvećoj mjeri koristila slikovnim prikazima s našeg panoa. Svaka sličica potaknula bi prisjećanje nekih drugih, kontekstom povezanih riječi, a time i najsitniji detalja radionice. Osim slika, veliku su pomoć pružile i pjesme koje smo učili tijekom radionica. U tijeku razgovora s djecom, njihove bi rezultate bilježili u tablice (Prilog. 2.) gdje bi svaku riječ bodovali plusom, odnosno minusom, ovisno o poznavanju tražene riječi. Kod neke djece upisivali bismo i minus i plus što nam je indiciralo kako se određeno dijete navedene riječi nije sjetilo samostalno, već mu je za prisjećanje bilo potrebno otkriti nekoliko slova, odnosno slogova riječi.

5.5.3. Rezultati i diskusija

Rezultate provjere znanja pratili smo i grupirali u nekoliko kategorija: pratili smo razinu usvojenosti po radionicama, ali i po različitim vrstama glazbenih aktivnosti. Iz etičkih razloga, zbog zaštite identiteta svakog djeteta, u tekstu smo ispitanicima dali nadimke.

5.5.3.1. Rezultati grupirani po radionicama

Analizom rezultata usvojenosti obrađenih riječi iz prve radionice, zamijetili smo kako su djeca u najvećoj mjeri poznavala riječi naučene kroz pjesmu. U prvoj smo radionici učili pjesmu *Hej, bok kako si ti?* koju je većina djece, tijekom razgovora i zapjevala. Tom smo pjesmom osim riječi *hej/bok* te fraze *kako si ti?*, naučili i četiri glagola čije su imenovanje u procesu ispitivanja usvojenosti djeca izvršila putem sličica s panoa.

Na ovoj smo radionici učili i pozdrave. Iako nam je težnja bila da djeca imenuju pozdrave putem naučene brojalice, ona se navedene brojalice nisu mogla prisjetiti, već su pozdrave imenovala prema određenom dobu dana kada se oni koriste. Tijekom brojalice *Četiri najvažnije male riječi* djeca nisu mogla povezati s traženim riječima, već su riječi *izvoli, molim, hvala i oprost* navodili pomoću konteksta primanja i davanja te opraštanja. Zanimljivo je kako je samo Cvjetić tražene riječi izgovarao zamišljajući kućicu pokretačicu pomoću koje smo, uz brojalicu, navedene riječi i naučili. Treba naglasiti kako nijedno dijete nije prepoznalo i spojilo kontekst brojalice s traženim riječima iako bi kasnije, nakon imenovanja barem jedne riječi, prepoznavanjem konteksta s njome povezali i ostale tri.

Životinje naučene uz pomoć slušnih primjera patuljka Sluška djeca imenuju prema načinu njihova glasanja, odnosno, kako smo mi spomenuli na radionici, prema načinu njihova pozdravljanja. Većina se djece prisjetila traženih životinja, no kod nekih se javio problem u imenovanju *ptice kukavice*. Ono što je vrlo zanimljivo kod ove radionice, jest to da su djeca često *pticu kukavicu*, zbog sličnosti u glasanju, povezivala sa *sovom*. Istu situaciju možemo zamijetiti i kod Smješka, koji se iz slušnih primjera prisjeća samo *krave*, dok *kukavicu* ne može identificirati prema zvuku glasanja, već ju zamjenjuje sa *sovom*. „Slučajna“ riječ prve radionice bila je *patuljak*. U procesu ispitivanja, ove se riječi prisjetilo samo dvoje djece. Ova je riječ na panou sa sličicama bila predstavljena malenim likom patuljka kojeg smo zajednički nazvali Duško. Upravo je ta slika bila ključna u Pčelicinom prisjećanju tražene riječi. Naime, na moje pitanje kako se zove čovječuljak prikazan na slici, Pčelica je kao od šale izgovorila: „Patuljak Duško“, dok su ostala djeca slikovni prikaz patuljka imenovala samo s *Duško*.

Usvojenost riječi druge radionice temeljila se na poznavanju pjesama *Glava, ramena, koljena i stopala* i *Prste ima ruka svaka*. Tematika ove radionice pod nazivom *Tko sam ja?*, bila je upoznavanje s vlastitim tijelom i njegovim dijelovima. Sva su djeca znala početak pjesme *Glava, ramena, koljena i stopala*, te su bili u mogućnosti izvesti ga pjevajući. U drugom dijelu pjesme, koji navodi dijelove lica i glave, djeca su pokazivala manje poteškoće u prisjećanju traženih dijelova. Prisjećanje drugog, središnjeg dijela pjesme bilo je teže zbog manjeg broja njegova ponavljanja u tijeku pjesme. Naime, početak pjesme *Glava, ramena, koljena i stopala* tijekom jedne strofe, ponovi se i do četiri puta, dok se riječi *oči, uši, usta i nos* spominju samo jednom. Navedene dijelove tijela koji se u tolikoj mjeri ne spominju tijekom pjesme, djeca su imenovala uz pomoć slika s panoa. Početak brojalice o *ruci, prstima* i *šaci* Perlica izgovara kao: „Svaki ima ruka svaka“, no razgovorom i promišljanjem dolazi do zaključka kako su *prsti* prva riječ brojalice nakon čega, samostalno, bez pomoći, izgovara daljnji tekst. Ovu brojalicu djeca su znala i ranije, prije mojeg dolaska i održavanja radionica, te smo shvatili kako veći broj njih krivo izgovara neke riječi, ne samo u ovoj, već i u pjesmama i brojalicama koje su učili i sa mnom. Treba naglasiti kako su sva djeca dijelove ruke navodila uz pomoć brojalice, vrlo točno bez poteškoća što je svakako bilo potaknuto dužim poznavanjem već utvrđenog sadržaja.

I u drugoj smo se radionici upoznali s dvije nove životinje uz pomoć slušnih primjera patuljka *Sluška*. Kod procesa ispitivanja usvojenih riječi, sva su se djeca sjetila *žabe*. Ona je djeci bila predstavljena slikom na panou pomoću koje su je svi i prepoznavali. Također, ova je riječ bila i slučajna, vrlo malo spomenuta riječ druge radionice. S druge strane, *ptica kos* nije ostala zapamćena u istoj mjeri. Nje se prisjetila sam nekolicina djece, točnije njih dvoje. Iako smo traženu riječ predstavljali i opisivali pomoću nekoliko različitih konteksta, djeca nisu znala imenovati traženu pticu. Smatramo kako bi *ptica* ostala upamćenija da je, poput *žabe*, njezin prikaz bio stavljen na pano.

Dobiveni rezultati ispitivanjem riječi treće radionice sugeriraju kako su djeca svoje poznavanje riječi temeljila više na razgovoru i pričama s radionice, negoli pjesmi i brojalici. Već kod usvajanja brojalice *Ruke*, djeca su pokazala nezadovoljstvo i nezainteresiranost za sadržaj. Iako je naša težnja bila da primjenom navedene brojalice djeca usvoje riječi *voda, sapun* i *ruke*, oni su navedene riječi prepoznali

pomoću slikovnog prikaza s panoa. Pomoću pjesme *A kako se peru zubi?*, djeca su naučila radnje *pranja zubi* i *ruku*, no *pijenje vode* i *češljanje kose* prepoznala su primjenom kontekstualno različitih priča. Tijekom razgovora djeca bi, ponekad i samostalno, navodila stvari potrebne za navedene higijenske navike poput *četkice za zube* i *sapuna* te bi navedene stvari odmah povezivala s radnjama u kojima se koriste. Vrlo je zanimljivo kako su sva djeca *pastu za zube* identificirala kao kalodont što je zasigurno potaknuto ranijim poznavanjem pojma u navedenom obliku. U provođenju treće radionice iznenadilo nas je dječje nepoznavanje pojma *more*. Naime, s navedenom riječi djeca su upoznala putem slušnog primjera patuljka Sluška u kojem je ono bilo predstavljeno različitim auditivnim podržajima. Djeca nisu bila u mogućnosti identificirati šum mora i valova te ih *povezati s traženim pojmom*. Razlog *ovakvog ishoda zasigurno je nemogućnost slikovnog* predočavanja traženog pojma. Predstavljenim slikovnim prikazom *mora* te njegovom postavom *na pano*, rezultiralo je *vrlo dobrim poznavanjem i mogućnošću identificiranja pojma kod provjere usvojenosti*. Osim *mora*, Sluškovim slušnim primjerom djeci je bio predstavljen još jedan pojam, odnosno pojava: *vjetar*. Navedenu riječ djeca su prepoznavala u kontekstu lošeg vremena, često popraćenog kišom, dok su *šešir*, riječ koja se također javila u kontekstu primjera, identificirali uz pomoć slike s panoa.

Četvrta radionica, temeljena na priči o obitelji Grizlić, uz drugu radionicu, imala je najbolje rezultate u usvojenosti riječi. Iako su djeca imala manjih poteškoća u razumijevanju priče koju smo pripremili za četvrtu radionicu, ni u kojem slučaju nisu posustala u identificiranju ključnih riječi. Poznavanje većine riječi djeca su temeljila na brojalici *Išo medo u dućan* te pjesmi *Pusa mami, pusa tati*. Brojalicu *Išo medo* u procesu ispitivanja izvelo je svako dijete, bilo u manjem dijelu ili cijelosti. Malih poteškoća u prisjećanju djeca su pokazivala kod riječi koje nisu bile obuhvaćene niti brojalicom niti pjesmom. Jedna od takvih je i *noć* koju su djeca odlučila povezati s glagolom *spavati* te pjesmom *Pusa mami, pusa tati*. Životinju, odnosno pticu *sovu*, predstavljenu slušnim primjerima, djeca, zbog sličnog načina glasanja, zamjenjuju s *kukavicom*. Daljnjim razgovorom i navođenjem zaključuju kako se zapravo radi o drugoj vrsti ptice. U tijeku četvrte radionice, upoznali smo se i jednom vremenskom pojavom, *kišom*. Djeca su navedenu pojavu identificirala u kontekstu lošeg vremena koje je tog dana prevladavalo, ali i uz pomoć konteksta ispričanog u slušnom primjeru. U kontekstu priče o obitelji Grizlić te njihove večere, kao slučajna riječ

četvrte radionice nametnuli su se *špageti*. Navedenu su riječ djeca mogla identificirati na više načina. Prvi i najčešći bio je uz pomoć igre *Veseli špageti* koju smo igrali na kraju četvrte radionice, slijedeći manje češći bio je u kontekstu najdražeg jela učiteljice, dok su se djeca u najmanjoj mjeri riječi prisjećala putem slike sa panoa.

Najmanja usvojenost riječi bila je zapažena kod pete radionice. U njezinu tijeku nije bila iskorištena nijedna nova pjesma ili brojalice, već su se nove riječi usvajale putem multimedijских sadržaja te aktivnim sudjelovanjem u skupnom muziciranju. Jedan od razloga slabije usvojenosti sadržaja može biti i nemogućnost ponavljanja sadržaja. Naime, peta radionica bila je ujedno i posljednja te naučeni sadržaj nismo bili u mogućnosti ponoviti na početku neke druge radionice. Većina djece znala je imenovati *violinu*. Naime, s tim su se instrumentom djeca prvi puta susrela u *Centru igre*, na radionici koju smo vodili prije istraživanja. Uz to, navedeni je instrument bio predstavljen i slušnim primjerom patuljka Sluška koji smo odslušali odmah na početku radionice. Od ostalih instrumenata, većina djece prisjetila se *bubnja* i *klavira*, dok su se u manjoj mjeri prisjećali *trube* i *harmonike*. Dakako, u boljem prisjećanju *bubnja* i *klavira* veliku je ulogu igrao slikovni prikaz instrumenata s našeg panoa. Vrlo malo spomenuta slučajna riječ pete radionice, *instrument*, bila je prepoznata samo kod nekolicine. Poneka djeca su naziv navedene riječi zamjenjivala nekom svojom inačicom, poput „anstrment“ ili „enstrument“, dok Cvjetić smatra kako su *violina*, *klavir* i *bubanj* zapravo igračke, a ne instrumenti te ih tako i imenuje.

5.5.3.2. Rezultati grupirani po kategorijama: pjesme, brojalice, slušni primjeri

Djeca su riječi u najvećoj mjeri usvajala putem pjesama. *Hej, bok kako si ti?* bila je pjesma kojom su djeca na prvoj radionici usvojila najviše riječi. Naime, ova se pjesma nakon učenja na radionici izvodila cijeli tjedan te su je, zbog čestog ponavljanja vršnjaka, usvojila i djeca koja nisu prisustvovala prvoj radionici. Osim navedene pjesme, veliki utisak ostavila je i pjesma *Male ruke* koja je sadržavala i pokret. Smatramo kako je upravo pokret glavni razlog zbog kojeg su djeca ostala oduševljena pjesmom. Iako su u tijek druge radionice na kojoj je bila učena ova pjesma, bile uključene i druge pjesme poput *Glava, ramena, koljena i stopala* te

Prste ima ruka svaka, koje su također bile dobro prihvaćene od strane djece, smatramo kako su upravo *Male ruke* kod djece potaknule usvajanje najviše riječi. Iako prvotno nije bila svrstana u sami tijek radionice, pjesma *Male ruke*, osim što je potakla usvajanje novih riječi, izazvala je vrlo veliku radost i zadovoljstvo kod djece. Pjesma *A kako se peru ruke* imala je veliku ulogu u upoznavanju djece s higijenskim navikama. Naime, učenjem ove pjesme djeca su se upoznala s češljanjem kose i umivanjem lica kao ravnopravnim i jednako važnim higijenskim navikama. No, pjesma koja je po našem mišljenju ostavila najveći utisak na djecu bila je *Pusa mami, pusa tati*. Ovom su pjesmom djeca usvojila novu riječ, *pusa*. Kao i kod pjesme *Male ruke*, i u ovu smo također uveli pokret što je dodatno motiviralo djecu da je što bolje usvoje.

Važnost slušnih primjera očitovala se u usvajanju novih životinja te pojava s kojima djeca do sada nisu bila upoznata. U tijeku prve radionice, djeca su se uz pomoć radijskih igara kao primjera zagonetki koje obrađuju odabrane riječi upoznala s dvije životinje. Iako su s jednom bila već od ranije upoznati, drugu životinju, kukavicu, djeca nisu bila u mogućnosti identificirati. Ispitivanjem usvojenih riječi većina se djece prisjećala navedene ptice u kontekstu priče kojom je ona bila predstavljena u primjeru.

U daljnjem radu djeca su upoznala još dvije životinje, *žabu* i *pticu kos*. *Žabe*, koja je ujedno bila i slučajna riječ druge radionice, prisjetila su se skoro sva djeca. Iako smo je predstavljali u kontekstu u kojem je bila i predstavljena u slušnom primjeru, djeca su je lakše identificirala pomoću slikovnog prikaza s panoa. S druge strane, *ptica kos* nije ostala u tolikoj mjeri upamćena. Naime, Leptirić i Cvjetić jedini su prepoznali ovu životinju upravo prema izgledu i kontekstu u kakvom je navedena riječ bila predstavljena u slušnom primjeru. I dok je Leptirić navodi kao *pticu kos*, Cvjetić je identificiramo samo kao *kos*. Iako u početku nisu bila u mogućnosti prepoznati pojam *more* putem različitih auditivnih podražaja, tijekom procesa ispitivanja usvojenosti, većina djece bila je u mogućnosti imenovati traženi pojam. Dakako, u tome im je veliku pomoć pružio i slikovni prikaz s panoa.

Uz riječ *more*, djeca su se u trećoj radionici putem slušnih primjera susrela i s pojmovima *vjetar* te *šešir*. S obje su riječi djeca od ranije bila upoznata te su iste bili u mogućnosti vrlo lako imenovati u procesu ispitivanja. U kontekstu priče iz četvrte

radionice, djeca su slušala dva primjera patuljka Sluška. Zanimljivo je kako ih Perlica oba veže uz kontekst noći iz razloga što smo primjere *kiše* i *sove* slušali nakon ispričane priče o obitelji Grizlić, u trenucima kada su oni već tvrdo spavali. Dakako, i ostala su djeca pokazala odličnu usvojenost ovih pojmova, ali ne primjenom istog konteksta. Posljednji pojam s kojim su se djeca susrela u slušnim primjerima bio je *violina*. Djeca su dakako bila upoznata s traženom riječi od ranije te su je na prve zvukove sviranja odmah i prepoznala. Kod provjere usvojenosti, ovaj je instrument predstavljao jedini pojam koji su djeca bila u mogućnosti imenovati.

Usvojenost riječi brojalicama bila je u najmanjoj mjeri zapažena kod procesa ispitivanja. Djeca su već na samom početku često pokazivala nezainteresiranost kod učenja brojalica. Neke su smatrala dosadnim i nezanimljivim, dok pak su druge strane ostale naučila bez problema. Najzapaženija je dakako ostala brojalica *Pet malih mačića*. Nju su djeca odmah zavoljela te vrlo brzo naučila zbog njezine kratkoće i čestih ponavljanja riječi. Također, smatramo kako im je tematika o mačićima ipak bila bliža, jasnija i zanimljivija od one o pozdravima te je i to bio jedan od razloga zašto su je voljela više izvoditi. Najmanje zapažene brojalice bile su one o pozdravima i četiri male riječi. Njih djeca nisu uopće upamtila, već su se ključnih riječi iz tih brojalica prisjećala pomoću slikovnih prikaza s panoa te različitih priča i konteksta. Brojalicu *Medo*, koju smo naknadno dodali u pripremu četvrte radionice, djeci smo najprije predstavili u obliku pjesme nakon čega smo je nekoliko puta izveli i kao brojalicu. Djeca nisu bila zadovoljna takvim načinom izvođenja pjesme te su tražila da je nastavimo pjevati, navodeći kako je tako manje dosadna. No, brojalicu *Išo medo u dućan*, djeca su tolikoj mjeri usvojila da su je samostalno započinjala izvoditi kod procesa provjere usvojenosti. Tako na primjer Ribica i Oblačići tražene riječi četvrte radionice, šećer i večera, navode upravo uz pomoć brojalice. Razlozi ponekad težeg usvajanja brojalica mogu biti brojni, no smatramo kako je primarni razlog neusvajanja brojalica kompliciranost teksta, odnosno nepoznavanje i razumijevanje riječi koje se u njima koriste. Također, djeca lakše uče brojalice koje sadrže česta ponavljanja u tekstu, dok se ponekad ni ne trude usvajati one brojalice čija je zahtjevnost i kompleksnost veća.

5.5.3.3. Dodatna zapažanja

Tijekom rada s djecom, ali i preslušavanja snimaka napravljenih u procesu ispitivanja usvjenosti obrađenih riječi, naišli smo vrlo zanimljiva, spontana zapažanja. Uvelike nas je iznenadio te fascinirao proces vršnjačkog učenja koji su djeca primjenjivala u vremenskom razdoblju između radionica. Naime, u ostalim danima tjedna kada ne bi imali radionice, djeca bi tražila od učiteljice da ponavljaju gradivo, pjesme i brojalice naučene na radionici. Tim putem bi djeca koja, zbog određenog razloga nisu bila u mogućnosti pohoditi radionicu, dobila priliku usvajanja sadržaja s radionice uz pomoć svojih vršnjaka. Ono što nas je, primjerice, uvelike iznenadilo jest Smješkovo poznavanje pjesmice i riječi iz prve radionice kojoj on uopće nije prisustvovao. Naime, učiteljica nam je pričala kako su pjesmicu *Hej, bok kako si ti?*, djeca koja nisu pohodila radionicu, naučila iz pjevanja ostalih koji su bili na radionici te svakodnevno tražili ponavljanje i pjevanje iste. Poseban utjecaj vršnjačkog učenja bio je vidljiv u usvojenosti obrađenih riječi kod Ptičice. Naime, ona je prisustvovala samo petoj radionici, no njezino poznavanje pojmova, fraza i pjesama obrađenih na ostalim radionicama moglo se mjeriti s znanjem ostalih koji su pohodili sve radionice. Tijekom transkripcije razgovora s Ptičicom zabilježili smo ovako: “Iako nije prisustvovala ostalim radionicama, poznavala je pjesmice i brojalice koje smo radili zahvaljujući ostaloj djeci koja bi, u ostalim danima tjedna kada bi i ona sudjelovala u nastavi, tražila učiteljicu Barbaru da ponove naučene pjesme.”

Također, u radu grupe zapazili smo kako većina djece sadržaj radionica, a ponajviše pjesme, usvaja gestama. Dokaz tome jest ispitivanje, odnosno razgovor koji smo vodili s Leptirićem. Naime, pjesmu s kraja priče (*Pusa mami*) prikazali smo Leptiriću gestikulacijom nakon čega je on započeo s pjevanjem pjesme. Zanimljivo je kako smo većini djece riječi iz pjesmice trebali predstaviti drugačijim kontekstom, dok je Leptirić već primjenom gestikulacije shvatio što ga želimo upitati te o kojoj pjesmi govorimo. Također, mnoga su djeca početak pjesme *Glava, ramena, koljena i stopala* izvodila pomoću pokreta s kojim bi pokazivali navedene dijelove tijela, dok bi pjesmu *Medo* izvodili gegajući se tepihom te oponašajući kretanje starog medvjeda. Kod Perlice naišli smo na nemogućnost prisjećanja riječi *pusa* u pjesmi *Pusa mami, pusa tati* te smo analizom situacije u transkript zabilježili ovako:” Zbog

nemogućnosti prisjećanja riječi pusa, Perlica je odlučila gestikulacijama i mimikom dočarati kako zna koju riječ treba iskoristiti, no trenutno je ne može imenovati.”

Nešto što je svakako potrebno naglasiti kao dodatno opažanje stečeno procesom ispitivanja usvjenosti riječi kod djece, jest često izgovaranje krivog oblika riječi. U razgovoru s djecom često smo primijetili kako određene riječi u brojalicama ili pjesmama zamjenjuju nekim drugačijim oblicima koji mijenjaju cijelo značenje tražene riječi. U razgovoru s Mišićem, u trenutku njegova prepoznavanja dijelova ruke u transkript smo zabilježili ovo: “Mišić prepoznaje prstiće i ruku kao dijelove tijela, no umjesto riječi šaka, on koristi riječ slaka. Zanimljivo je kako smo za otkrivanje riječi šaka iskoristili brojalicu *Prste ima ruka svaka*, te je Mišić u tom kontekstu umjesto riječi šaka iskoristio riječ slaka.” Također, istu situaciju nalazimo i kod Oblačića koji se također, uz pomoć brojalice, prisjeća riječi šaka, no navodi je kao saka. Ovakve pojave često su uvjetovane specifičnostima govora. Naime, iako djeca vrlo tečno govore hrvatski, on nije njihov materinji jezik te se zbog toga u njihovu govoru često javljaju greške u izgovoru pojedinih riječi. Često djeca hrvatski oblik određenih riječi povezuju s romskom inačicom pojma što također, može rezultirati pogrešnim navođenjem riječi.

Posljednje opažanje koje smo zadobili analizom transkripata i razgovora s djecom odnosilo se na nepoznavanje instrumenta *trube*. U razgovoru s djecom shvatili smo kako većina njih instrument trube zamjenjuje frulom. Smatramo kako je razlog tome ne mogućnost slikovnog dočaravanja izgleda instrumenta. Premda smo navedeni instrument učili pomoću multimedijskog sadržaja, odnosno crtića, čini se kako su djeca zaboravila njegov izgled zbog čega nisu bila u mogućnosti imenovati ga. Na sličnu situaciju naišli smo i kod imenovanja *mora*. Iako je ono bilo predstavljeno različitim zvučnim podražajima, djeca nisu bila u mogućnosti imenovati pojam zbog nedostatka slikovnog prikaza. Kasnije, kada smo slikovni prikaz mora stavili na pano, djeca su odmah usvojila pojam te se ta usvojenost u velikoj mjeri prikazala i u procesu istraživanja naučenih riječi. Jedan od razloga krivog imenovanja instrumenta svakako može biti i kontekst života i okruženja u kojem djeca odrastaju.

Nedostupnost instrumenta te ne mogućnost njegova slikovnog predočavanja često mogu rezultirati njegovim pripajanjem nekom drugom, sličnom pojmu. Smatramo kako su djeca u ovom primjeru *trubu* spojila s *frulom* po principu sličnosti u sviranju.

Također, razgovorom s učiteljicom Barbarom zaključili smo kako su djeca s instrumentom *frule* upoznati od ranije te su za isti imali predočen i slikovni prikaz što sugerira kako su djeca, osim uz glazbu, u ovim radionicama učila i primjenom slikovnih prikaza.

5.6. Osvrt učiteljice

U pripremi, organizaciji radionica i provođenju istraživanja je kao *kritička prijateljica*²¹ sudjelovala i učiteljica/odgajateljica Barbara Janković koja je znatno olakšala cijeli proces i doprinijela njegovoj kvaliteti. U svojim opažanjima učiteljica navodi: “Djeca su tijekom radionica, primjenom glazbe, lakše i brže usvojila nove riječi. Većina djece je bila motiviranija za drugačiji način rada nego su svakodnevno navikli, no kod pojedinaca je želja za radom bila smanjena jer ne vole promjene“. U radu s djecom između radionica, primijetila je kako su, gotovo svakodnevno, djeca samostalno tražila izvođenje naučenih pjesama i brojalica. Najproduktivnijim djelom radionica učiteljica smatra naučene brojalice i pjesme koje se izvode pokretom, te slušanje audiozapisa o Patuljku Slušku. Također, zaključuje i navodi: “Radionice su imale pozitivan učinak na djecu jer djeca vole kroz igru i pjesmu učiti i spoznati nove pojmove.”

5.7. Dodatne aktivnosti

Ono što nije bilo planirano na samom početku, već se pojavilo putem kao zajednička ideja djece i učiteljice je da djeca usvojene pjesme i brojalice izvedu u sklopu svoje završne priredbe. Naime, tijekom radionica djeca su se posebno vezala za pojedine pjesme i brojalice poput: *Pet malih mačića* i *Male ruke*, te su izrazila želju da navedene izvedbu i u sklopu svoje priredbe. U razgovoru s učiteljicom, odabrali smo

²¹ “Kritički prijatelj: osoba koja daje savjete i surađuje s učiteljem u akcijskom istraživanju, osoba koja dijeli profesionalni kontekst i pomaže praktičaru u ostvarivanju akcijskog istraživanja, savjetujući ga i dajući mu povratne informacije” (Bognar, 2006).

tri pjesme i jednu brojalicu koju će djeca izvesti. Dolaskom na priredbu, roditelji su pokazali interes za repertoarom koji će djeca izvoditi upitavši u jednom trenutku hoće li djeca recitirati i mačiće, aludirajući na brojalicu *Pet malih mačića*. Njihovo poznavanje brojalice sugerira kako djeca i kod kuće pričaju o radionicama te obrađenom repertoaru. Dakako, od velike je važnosti da djeca znanje stečeno na radionicama prenose i pokazuju kod kuće. Samim pokazivanjem stečenog znanja izvan zidova učionice, djeca dokazuju kako su usvojila traženo gradivo, repertoar i riječi te su spremna i sposobna isto usvajati i dalje.

6. ZAKLJUČAK

Odgojno-obrazovni se potencijali glazbe najviše mogu uočiti i prepoznati u radu s djecom. Ona se s obrazovanjem susreću još u najranijoj dobi, u trenucima učenja i usvajanja svake nove riječi. Upravo je učenje i usvajanje jezika nešto što često određuje naš put, a da pritom toga nismo ni svjesni. Djeca Roma od svoje najranije dobi u potpunosti su zakinuta s upoznavanjem hrvatskog jezika. Svoj prvi susret s njime doživljavaju tijekom upisa u program predškole, ali i tada se javljaju poteškoće u njegovu potpunom savladavanju. Kako bismo romskoj djeci olakšali učenje i usvajanje hrvatskog jezika, koncipirali smo ovaj ciklus radionica u sklopu kojih smo koristili različite vrste muziciranja kao alat za učenje i usvajanje jezika. Rezultati dobiveni istraživanjem pokazali su odličnu razinu usvojenosti riječi hrvatskog jezika kod djece što je potvrdila i sama učiteljica, voditeljica predškolske grupe navodeći: „Najproduktivniji dio radionice su naučene brojalice i pjesmice koje se izvode pokretom tijela te slušanje audio zapisa u kojem Patuljak putuje i otkriva nove pojmove koji su ostali odlično zapamćeni kod djece“, dodajući kako su djeca tijekom radionica, primjenom glazbe, lakše i brže usvajala nove riječi.

Uvidom u rezultate provjere znanja riječi obrađenih na radionicama zaključujemo sljedeće:

- a) djeca su bolje usvojila riječi koje su učila kroz glazbu, nego one koje su samo spomenute kroz govor (ciljano smo ih spominjali na radionici samo kroz govor, a u rezultatima nazvali „slučajne riječi“);
- b) od svih odabranih glazbenih aktivnosti, djeca su najbolje usvajala riječi kroz učenje pjesama, posebno onih koje su im se svidjele. Riječi su spontano povezivala s pokretom (gestom), što samo pokazuje koliko je djeci prirodno senzomotoričko slušanje i doživljavanje glazbe, stoga je poželjno da je i učenje glazbe praćeno pokretom. Usvojenost riječi iz aktivnosti pjesama, brojalica i slušnih zagonetki ovisila je i o stupnju svidanja danog materijala;
- c) neke je riječi (poput riječi *more*, *truba*, i sl.) djeci bilo potrebno najprije pokazati o čemu je riječ, s obzirom da se u dosadašnjem životnom okruženju nisu s njima susrela;

d) vrlo važan aspekt istraživanja čini i njegov „nevidljivi dio“ praktične prirode tj. učenje koje se događalo između radionica kada su djeca tražila učiteljicu ponavljanje gradiva, te učili riječi jedni od drugih (vršnjačko učenje). Veliku je ulogu imao i sam prostor, posebno „kutić“ i patuljak Duško koji su djecu tijekom pet tjedana podsjećali na radionice i držali ih „u procesu“. Osim toga, činjenica da je materijal s radionica uvršten u završnu priredbu, kao i to da su roditelji bili zainteresirani za materijal pokazuju kako su djeca glazbu prenijela i kod kuće, što svakako ostavlja prostor i za daljnja promišljanja o istraživanjima i radionicama koja bi mogla uključivati i roditelje.

Kao ograničenja ovog istraživanja navodimo činjenicu da je ono provedeno samo sa jednom grupom djece na vrlo malom uzorku. Bilo bi zanimljivo ponoviti postupak na više različitih grupa, sa djecom različite dobi, kao i u različito vrijeme u danu (u jutarnjim satima, nakon jela i spavanja – prvenstveno zbog koncentracije i fokusa male djece). S obzirom na to da je naše istraživanje pisano iz perspektive glazbeno-pedagoške struke, u budućim bi istraživanjima bilo poželjno i zanimljivo uključiti i stručnjake iz područja lingvistike, kao i više suradnika koji govore romski jezik kako bi se ušlo u dubinu samog jezika i govora.

Ovime možemo zaključiti kako je u tijeku ovog istraživanja glazba zaista bila inicijator napretka. Djeca su se njezinom primjenom razvijala na obrazovnoj, ali i društvenoj te psihološkoj razini. Primjenom glazbenih aktivnosti u učenju hrvatskog jezika kao stranog jezika kod djece smo potaknuli želju za učenjem i usvajanjem novog sadržaja, stoga se nadamo kako će to biti poticaj kolegama da razvijaju ovakve programe koji će zasigurno djeci koja pripadaju ranjivim skupinama društva donijeti višestruku korist i radost.

LITERATURA

- Bačlija Sušić, B. i Fišer, N. (2016). Obogaćivanje glazbenog doživljaja i izražaja djece rane i predškolske dobi tradicijskim stvaralaštvom. *Nova prisutnost : časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, 14 (1), 107-124. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/154335>
- Barišić, M. (2019). *Primjeri suradnje odgojno-obrazovne ustanove s lokalnom zajednicom* (završni rad). Preuzeto s: <https://repozitorij.unipu.hr/islandora/object/unipu:3724>
- Bird, Steven A. (2005). Language Learning Edutainment: Mixing Motives in Digital Resources. *Regional Language Centre Journal*, 36(3), 311-339.
- Bouillet, D. et al. (2016). *Uvažavanjem različitosti do kulture mira*. Zagreb, Centar za civilne inicijative.
- Brajković S. (2019). Centar igre „Krenimo zajedno“. *Dijete, vrtić, obitelj*, 22(88).
- Cohen, B. (2010). Od učenja u zajednici do gospodarskog oporavka: zašto je osjećaj ‘mjesta’ važan. *Djeca u Europi: zajednička publikacija mreže europskih časopisa*, 2(3), 2-3. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/clanak/213221>
- Dugonjić, M. (2019). *Uloga glazbene kulture u odgoju djece predškolske dobi* (završni rad). Preuzeto s: <https://repozitorij.ufzg.unizg.hr/islandora/object/ufzg%3A1276/datastream/PDF/view>
- Goričanec, E. (2019). *Integracija Roma u redovni odgojno-obrazovni sustav u Međimurskoj županiji* (diplomski rad). Preuzeto s: <https://dabar.srce.hr/en/islandora/object/ufzg%3A1193>
- Herljević, I. (2002). *Govor, ritam, pokret*. Lekenik: Ostvarenje.
- Hrvatić, N. (2014). Romi u interkulturalnom okruženju. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 5 (5-6) 25-26. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/31791>
- Hrvatić, N. i Ivančić, S. (2000). Povijesno-socijalna obilježja Roma u Hrvatskoj. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 9(2-3), 46-47. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/file/31765>
- Israel, H. (2013). Language Learning Enhanced by Music and Song. *Literacy Information and Computer Education Journal*, 2(1) 1360-1366. Preuzeto s: https://www.researchgate.net/publication/307917016_Language_Learning_Enhanced_by_Music_and_Song
- Jukić, T. (2010). Akcijska istraživanja na razini odgojno-obrazovne ustanove. *Školski vjesnik : časopis za pedagogijsku teoriju i praksu*, 59(3), 363-372. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/82383>
- Jurički, S. (2020). *Utjecaj glazbe na emocionalni razvoj predškolskog djeteta* (završni rad). Preuzeto s: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/ufzg%3A2498/datastream/PDF/view>
- Leseman, P.(2002). P.M. *Early childhood education and care for children from low-income or minority background, OECD*. Preuzeto s: <https://www.oecd.org/education/school/1960663.pdf>

- Lizačić, V. (2018). *Samoorganizirane glazbene aktivnosti u kontekstu predškolske ustanove – akcijsko istraživanje* (diplomski rad). Preuzeto s: <https://repositorij.ufzg.unizg.hr/islandora/object/ufzg%3A602/datastream/PDF/view>
- Ljubetić, M. (2014). *Od suradnje do partnerstva obitelji, odgojno-obrazovne ustanove i zajednice*. Zagreb: Element.
- Matković, T., Dobrotić, I., i Baran, J. (2018). Što vrtić ima s tim? Pristup ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju i reprodukcija društvenih nejednakosti u redovnom školovanju: analiza podataka PISA i TIMSS istraživanja. *Revija za sociologiju*, 49(1), 7-35. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/222599?fbclid=IwAR1Z--Ws-TOxphXQq4y8rtaGKyKof5JwMnw4xqIDsUnpxDqDu87X0JC2Ghw>
- Mendeš, B. (2015). Počeci institucijskog predškolskog odgoja u Hrvatskoj i njegova temeljna obilježja. *Školski vjesnik: časopis za pedagoški teoriju i praksu*, 64(2), 227-250. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/148986>
- Mijatović, A., Vrgoč, H., Peko, A., Mrkonjić, A., i Ledić, J. (1999). *Osnove suvremene pedagogije*. Zagreb: Hrvatski pedagoški književni zbor.
- Miočić, M. (2012). Kultura predškolske ustanove u svjetlu glazbenih kompetencija odgojitelja. *Magistra Iadertina*, 7(1), 73-87. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/99893>.
- Mizener P., Charlotte (2008). Enhancing Language Skills Through Music. *General Music Today*, 21(2), 11-17. Preuzeto s: https://www.researchgate.net/publication/243127737_Enhancing_Language_Skills_Through_Music
- Mlinarević, V., Brust Nemet, M. i Bushati J. (2015). *Obrazovanje za interkulturalizam*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
- Momčilović, M. (2022). *Provođenje glazbenih aktivnosti u predškolskim ustanovama* (završni rad). Preuzeto s: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/ufri:1152/datastream/PDF/view>
- Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje* (2014). Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, Zagreb.
- Nikolić P. (2020). *Romske pjesme u nastavnom procesu: vokalno-tehnički aspekti i odgojno obrazovne vrijednosti* (diplomski rad). Preuzeto s: <https://dabar.srce.hr/en/islandora/object/unipu%3A4774>
- Parncutt, R. i Dorfer, A. (2011). The role of music in the integration of cultural minorities. In: Deliège, I. and Davidson, J. (eds.), *Music and the Mind: Essays in honour of John Sloboda* (Oxford Academic Online Edition, 24 Mar.2015). Preuzeto s: <https://doi.org/10.1093/acprof:osobl/9780199581566.003.0019>
- Posavec, K. (2000). Socio-kulturna obilježja i položaj Roma u Europi - od izгона do integracije. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 9(2-3), 229-250. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/20266>
- Potočnik, D., Maslić-Seršić, D. i Karajić, N. (2020). *Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: obrazovanje i zapošljavanje*. Zagreb: Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske.

- Pučko otvoreno učilište Korak po korak. *Vrtić za sve*. Ministarstvo regionalnog razvoja i europski fondova, Zagreb. Preuzeto s: <https://www.korakpokorak.hr/materijali/vrtic-za-sve-gradimo-zajednicu-koja-omogucuje-jednake-sanse-za-svako-dijete>
- Purkarthofer, J. i De Korne, H. (2020). Learning language regimes: Children's representations of minority language education. *J Sociolinguistics*, 24, 165–184. Preuzeto s: <https://doi.org/10.1111/josl.12346>
- Racz, A. (2022). Romi u Hrvatskoj kroz povijest – od nepoznavanja i stereotipizacije do prihvaćanja i integracije. *Journal of Applied Health Sciences. Časopis za primijenjene zdravstvene znanosti*, 8(2). Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/clanak/407119>
- Slunjski, E. (2001). *Integrirani predškolski kurikulum: rad djece na projektima*. Zagreb: Mali profesor.
- Slunjski, E. (2016). *Izvan okvira 2- Promjena, od kompetentnog pojedinca i ustanove do kompetentne zajednice učenja*. Zagreb: Element.
- Šlezak, H. (2022). Kamo su nestali Romi? Promišljanje o prvim rezultatima popisa 2021. na primjeru usporedbe prirodnog i ukupnog kretanja broja stanovnika romskih naselja Parag i Piškorovec u Međimurskoj županiji. *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornog i sociokulturnog razvoja*, 60(2), 341-356. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/clanak/413656>
- Šlezak, H. i Belić, T. (2019). Projekcije kretanje romske populacije u Međimurju- Put od manjine ka većini. *Geoadria*, 24(2). Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/233773>
- Šlezak, H. (2010). Prirodno kretanje romskog stanovništva u Međimurskoj županiji – slučaj romskog naselja Kuršanec. *Hrvatski geografski glasnik*, 72(2), 77-100. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/64976>
- Šlezak, H. (2009). Prostorna segregacija romskog stanovništva u Međimurskoj županiji. *Hrvatski geografski glasnik*, 71(2). Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/48043>
- Štambuk, M. (2000). Romi u društvenom prostoru Hrvatske. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 9(2-3), 197-210. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/20261>
- Tomić, A. (2019). Poticanje kreativnosti kroz pokret u razrednoj nastavi. *Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, 20(2), 389-401. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/280528>
- Tomšić, M. i Bakić-Tomić, Lj. (2015). The perception of the public about the Roma minority in the field Međimurje county. *Media, culture and public relations*, 6(2), 172-180. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/file/219382>
- Vidulin, S. (2016). Glazbeni odgoj djece u predškolskim ustanovama: mogućnosti i ograničenja. *Life and school : journal for the theory and practice of education = Leben und schule*, 62(1), 221-233. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/165136>

PRILOZI

Prilog 1. Zamolba za provedbu istraživanja

Sveučilište u Zagrebu
Muzička akademija
Trg Republike Hrvatske 12, 10000 Zagreb

VIII. odsjek za glazbenu pedagogiju
doc. dr. sc. Nikolina Matoš
matosniki.muza@gmail.com

n/p

OŠ TOMAŠA GORIČANCA MALA SUBOTICA
PŠ DRŽIMUREC-STRELEC
DRŽIMUREC 131
40 321 DRŽIMUREC

Zamolba za provedbom istraživanja u okviru izrade diplomskoga rada – Antonia Jurinec

Poštovani,

ovim dokumentom potvrđujem da studentica integriranog preddiplomskog i diplomskog studija Glazbene pedagogije, Antonia Jurinec, ostvaruje istraživanje u svrhu izrade diplomskoga rada kojim će uspješno završiti svoje akademsko obrazovanje. S obzirom na to da studentica piše rad na temu **Glazba kao inicijator napretka kod djece predškolske dobi iz socijalno-depriviranih sredina**, smatram kako bi provedba istraživanja u Vašoj *Područnoj školi Držimurec-Strelec* uvelike doprinijela izradi njezina diplomskog rada. Kolegica Jurinec bi navedeno istraživanje provodila u obliku radionica koje bi se održavale tijekom mjeseca travnja, a dobiveni podaci i rezultati koristili bi se u samu svrhu pisanja diplomskoga rada. Unaprijed zahvaljujem na Vašoj pomoći i veselim se svojevrsnoj suradnji naših ustanova.

Srdačno Vas pozdravljam,

doc. dr. sc. Nikolina Matoš

PROČELNICA VIII. ODSJEKA ZA GLAZBENU PEDAGOGIJU

U Zagrebu, 27. siječnja 2023. godine.

Prilog 2. Tablice s nadimcima djece i usvojenim riječima

1. radionica

Nadimak	Hej/ bok	Kako si?	Dobro jutro	Dobar dan	Laku noć	Pjevati	Slušati	Pričati	Igrati se	Molim	Hvala	Izvoli	Oprosti	Krava	Kukavica	Patuljak
PČELICA	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+/-	+	+	+	+
OBLAČIĆ	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	-	-	-
SUNČEKO	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-
PILIĆ	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	-	+	-	+	-
SMJEŠKO	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-
MRAVIĆ	+	+	+	+/-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	-
RIBICA	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	+	-	+	+	-
CVJETIĆ	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-
LEPTIRIĆ	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
PERLICA	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-
SRČEKO	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-
MIŠIĆ	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	-	-
PTIČICA	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	-	-

2. radionica

Nadimak	Glava	Ramena	Koljena	Stopala	Oči	Uši	Usta	Nos	Prsti	Ruka	Šaka	Ptica kos	Žaba
PČELICA	+	+	+	+	+	+	+	+	+/-	+	+	-	+
OBLAČIĆ	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	-	+
SUNČEKO	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	-	+
PILIĆ	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-
SMJEŠKO	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+
MRAVIĆ	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+
RIBICA	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+/-	-	+
CVJETIĆ	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
LEPTIRIĆ	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
PERLICA	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+
SRČEKO	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+
MIŠIĆ	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	+
PTIČICA	+	+	+	+	+	+	+	+	+/-	+	+	-	+

3. radionica

Nadimak	Zubi	Četkica	Pasta za zube	Sapun	Ruke	Voda	Prati zube	Prati ruke	Češljati kosu	Piti vodu	Vjetar	More	Šešir
PČELICA	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
OBLAČIĆ	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+/-	+
SUNČEKO	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+
PILIĆ	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	-	-
SMJEŠKO	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
MRAVIĆ	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
RIBICA	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
CVJETIĆ	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
LEPTIRIĆ	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
PERLICA	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+
SRČEKO	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
MIŠIĆ	+	+	+	+	+	+	+	+/-	-	+	-	+	-
PTIČICA	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

4. radionica

Nadimak	Medo	Šećer	Med	Šuma	Večera	Mama	Tata	Pusa	Spavati	Sova	Kiša	Noć	Špageti
PČELICA	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
OBLAČIĆ	+	-	+	+/-	+	+	+	+/-	+	+	+	+	+/-
SUNČEKO	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
PILIĆ	+	+	-	+	-	+	+	+	+	-	+	-	-
SMJEŠKO	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
MRAVIĆ	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
RIBICA	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
CVJETIĆ	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
LEPTIRIĆ	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
PERLICA	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+
SRČEKO	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
MIŠIĆ	+	+	+	+	+	-	-	-	+	+	+	+	+
PTIČICA	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

5. radionica

Nadimak	Svirati	Violina	Bubanj	Klavir	Truba	Harmonika	Instrument
PČELICA	+/-	+	+	+	-	+/-	-
OBLAČIĆ	-	+/-	+	+	+	+/-	-
SUNČEKO	+	+	+	+	-	-	-
PILIĆ	+	+	-	-	-	-	-
SMJEŠKO	-	+	+	+	-	+	+
MRAVIĆ	+/-	+	+	+	+/-	+	+/-
RIBICA	+	+	+	-	+/-	-	+/-
CVJETIĆ	+	+	+	+	+	+/-	+/-
LEPTIRIĆ	+	+	+	+	+	+	-
PERLICA	+	+	+	+	-	-	+
SRČEKO	-	+	+	+	+	-	+
MIŠIĆ	+	+/-	+/-	-	-	-	-
PTIČICA	-	+	+	+	+	-	-